

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий,
В ньому Богединий – то Циганське Слово...
Лекса Манци

№ 12 (117)

СЕРЕДА,
6 ЛИПНЯ 2005 РОКУ

РОМАНІЯ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВІПЕ

Ціна догвірна

• ПОЛІТИКА • СВІТ • ПРАВО • КУЛЬТУРА • МИСТЕЦТВО •

ДЕПУТАТ ВЕРХОВНОЇ РАДИ - НАЦІОНАЛЬНІЙ МЕНШИНИ

І. Мигович

Нечасто можна зустріти депутата, а тим більше Верховної Ради, який би завжди відгукувався на прохання допомоги у вирішенні того чи іншого питання. А особливо, коли питання стосується ромської національної меншини.

Від Закарпатської області у Верховну Раду України обрано кілька депутатів з різних округів краю. Не всі пройшли як мажоритарники й під час передвиборної агітації щедро розсилали свої обіцянки, у тому числі й депутати, які пройшли від округів, де ромська спільнота складає значний відсоток населення. Та про цих депутатів наразі промовчимо.

Наша розмова нині піде про народного депутата України Івана Івановича Миговича, який є головою підкомітету Комітету з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин.

З травня минулого року І. Мигович активно виступає на сторінках нашої газети з питань міжетнічних відносин. З ініціативи саме цього депутата був підготовлений проект до розгляду у Верховній Раді України - про відзначення Міжнародного дня Голокосту ромів. Цей проект був розглянутий на Верховній Раді, після чого були прийняті Закон і Постанова "Про відзначення Міжнародного дня Голокосту ромів".

Свого часу, ще в 1994 році, Іван Іванович Мигович як науковець (наразі він - член-кореспондент

Української Академії наук) разом із доктором економічних наук Григорієм Степановичем Ємцем написали статтю "Вимираючий етнос?", яка об'єктивно висвітлювала важке становище ромів Закарпаття. Цю тему Іван Іванович продовжив у наступній статті - "Оживаючий етнос", надрукованій у нашій газеті (див. "Романія" від 26 травня 2004 р.). У квітні 2004 р. депутат віддавав нашу ромську організацію, благодію ідально, швейний цех, редакцію газети в рамках роботи в Комітеті з питань прав людини, національних

Нова зустріч із депутатом Іваном Івановичем Миговичем, яка відбулася напередодні виходу цього номера газети, присвячувалася кільком болючим темам.

Це і проблеми, поставлені у відкритому листі президента Ради національних товариств України Іллі Левігаса: паралізація діяльності Держкомнаціміграції через невизначеність його подальшого існування; фінансування діяльності національних меншин, а також преси нацменшин; зміни в законодавстві щодо національних меншин України та інше. (Відкри-

Ромки Виноградщини.

меншин і національних відносин. Він був приємно вражений ретельністю роботи ромських організацій "Романія", "Терне чай по нейво дром", "Романо Черхень" та інших, які займаються соціальними проблемами ромів, навчанням нових професій і забезпеченням робочими місцями, а також правозахисною діяльністю, виданням газети, брошур, дитячого журналу "Кгаморо", "Українсько-ромського розмовника" тощо. В результаті, була написана стаття "Оживаючий етнос".

Як вважає в цій же статті І. Мигович, необхідно провести нове соціологічне дослідження умов життя ромів, їхніх потреб і професійних орієнтацій.

"Необхідне доброзичливе ставлення до смаглих негавгомівних співвітчизників з боку всіх нас, у Карпатах суших", - пише депутат.

тий лист друкується в сьогоднішньому номері "Романія").

Це і питання ромської освіти, оскільки поширюються чутки про ймовірність закриття Ужгородської ЗОШ № 14, де навчаються, в основному, ромські діти.

Це і засідання робочої групи з розроблення закону України про захист меншин від дискримінації, який має відбуватися в Центрі перспективних досліджень у Києві.

Розмова з народним депутатом (до речі, першим секретарем Закарпатського обкому КПУ) була конструктивною, доброзичливою, конкретною.

Сподіваємося, що всі питання, порушені в розмові, будуть вирішені й реалізовані як на законодавчому, так і на виконавчому рівнях.

Євгенія Навроцька,
редактор газети "Романія"

"КЕТАНЕ" ЗАХИЩАЄ ПРАВА ГРОМАДЯН

У грудні минулого року в м. Слов'янську заснували Донецьку обласну громадську організацію зі захисту прав ромів, яку очолив Ілля Олександрович Голубев. Ілля Олександрович (на світліні) народився в 1960 році у великій ромській родині. Має середню технічну освіту, цілеспрямований, справедливий, гарний організатор.

В обов'язки організації входить захист прав ромів. Велика увага приділяється дискримінації і неправомірним діям з боку правоохоронних органів. Також розглядаються проблеми дітей і пенсіонерів.

Організація "Кетане" планує і в подальшому вирішувати питання дискримінації ромського населення Донецької області, захищати права і надавати правову допомогу всім ромам у рамках проекту "Захист прав ромів України та забезпечення їх доступу до правосуддя", а також займатися документуванням із проблем прав ромів з допомогою моніторингу ЗМІ й створення стратегії дій організації зі захисту прав ромів.

Петро Кириченко,
Донецька обласна
правозахисна організація "Кетане", м. Слов'янськ

РОМ-ПРЕС

Боротьба з расизмом та дискримінацією

На конференції ОБСЄ з питань антисемітизму та інших форм дискримінації місія США зробила заяву щодо необхідності ефективної боротьби з расизмом та дискримінацією стосовно представників ромського населення в Європейському регіоні. В заяві жорстко сказано про те, що в сучасному суспільстві дискримінація та порушення прав ромів дуже часто не засуджуються та виправдовуються через нібито абсолютну відмінність ромського населення від інших соціальних груп. А це є неприпустимим, тому що ромі нічим не відрізняються від інших представників людства.

Місія США також глибоко стурбована станом освіти ромської меншини, який склався в регіоні. Йдеться про те, що колір шкіри, мова, культурні відмінності та бідність не можуть бути показниками розумової відсталості, на підставі яких ромських дітей розміщують у спецшколах. У заяві піднімалися й інші проблеми ромської спільноти Європи, які, на думку авторів заяви, можна вважати політичною кампанією проти ромського населення.

РОМ-ПРЕС

Зупиніть виселення у Великобританії

Група підтримки ромів з м. Кентерб'єри у Великобританії надіслала лист-звернення до парламенту країни. В ньому наголошується на тому, що прем'єр-міністр лан Блер та представники його кабінету не хочуть "роззути" свої очі та вийти за межі своїх комфортних офісів для того, щоб побачити жалюгідне існування представників ромського населення країни.

Том Блер дозволив місцевим чиновникам протягом останніх одинадцяти років руйнувати та спалювати майно й домівки ромської спільноти і в той же час не зробив нічого для того, щоб захистити представників дискримінованої меншини. В листі підкреслено, що молода генерація ромів позбавлена основних прав на освіту, охорону здоров'я, працевлаштування. Їх вигнали з рідних домівок та поселили на узбіччя дороги, де вони проживають в антисанітарії без електроенергії, водопроводу.

Курси ромської мови

Рональд Лі з Центру захисту ромської спільноти, який розгорнув свою діяльність у Канаді, організував курси з вивчення ромської мови (келдерарський діалект) в університеті Гертфордшир у Торонто. Курси можуть відвідувати всі бажаючі.

Музичний фестиваль у Чехії

У кінці липня у Чеській Республіці буде проведено ромський музичний фестиваль. Багато представників ромського та неромського населення візьмуть участь у традиційному святкуванні, щоб розділити з усіма музику, пісні та серця. Мета цього історичного моменту - довести, що всі ми можемо мирно жити разом і з відкритими серцями.

Порушення прав дітей

Організація захисту прав дитини у Шотландії зробила заяву про жорстке порушення прав ромських дітей у цій країні, де, згідно з їхніми дослідженнями, 9 із 10 дітей стають жертвами насильства та дискримінації. За останні роки ситуація тільки погіршилася.

"Діаспора: етногенез, міграція, ідентичність"

Під такою назвою 8-14 червня нинішнього року відбувся семінар з вивчення історії ромів, який був організований мережею міжнародних центрів ромології, за підтримки шведського Інституту досліджень у Стамбулі.

Курси з вивчення історії відмінно підготували англійський вчений-ромолог Адріан Марш, директор Міжнародної мережі ромських студій, та Елін Стренд Марш, випускник цих студій у Грінвічському університеті.

Під час занять учасникам курсів був показаний ряд документальних фільмів про життя, побут, культуру, традиції ромів. Їх автори - відомі документалісти Медіт Назар, Тоні Гатліф та інші.

Ці курси допомогли їхнім учасникам набути нових знань про численні групи ромського народу, вдосконалити мережу вивчень персоністорії ромів. У цей процес були залучені, крім шведського Інституту досліджень, ще й доктор філософії з Інституту соціології Болгарської академії наук Світлана Хрїстова, відповідальний за розвиток проекту Південно-Східної та Східно-Європейської регіональної програми Екмел Цізмезогллі.

Учасники студювання високо оцінили організацію курсів.

Детальніше про ранню історію ромів можна ознайомитися на сайті Міжнародної ромської мережі: <http://homepage.mac.com/adrianmarsh/Romanistudies>.

Вісті з чергового пленарного засідання IRU

Як ми вже повідомляли минулого номера, з 1 по 3 липня ц.р. у Белграді (Сербія) відбулося перше засідання першого Ромського парламенту нового скликання. На порядку денному були такі питання: право ромів на працю, завдання на нове тисячоліття, права і захист ромів Косова та інші.

Під час роботи симпозиуму виступили Младан Дінкіца, міністр фінансів Республіки Сербія, Петер Ладевич, радник з національних питань Республіки та інші. Інформацію про становище ромів у Європі, про життя ромських громад у регіонах подав Стахіро Станкевіч, президент Всесвітньої Ромської Унії; про політичну ситуацію ромів на континенті розповів голова Всесвітнього Ромського парламенту Драган Евремович.

Перше засідання розпочалося з вручення сертифікатів членам Ромського парламенту, який засвідчував статус комісара. Такий сертифікат отримав і президент Всеукраїнської правозахисної Асоціації "Ча-чине" та шеф-редактор "Романі Яг" Аладар Адам, який займається соціальними питаннями та Олександр Бузна - депутат Ромського парламенту.

Найбільша дискусія розгорілася під час розгляду питання забезпечення людських прав ромів Косова. З доповідями, в якій висвітлювалася ситуація щодо ромів цього регіону, виступили Дюван Дамьянович, Драголюб Ацкович, Зоран Дімов, Байран Галілі. Основний висновок, який пролунав на засіданні IRU: без активної міжнародної допомоги ситуація не зміниться.

На світліні: Драган Евремович вручає сертифікат Аладару Адаму

Житло в Україні подешевшає?

Секретар Ради національної безпеки і оборони (РНБОУ) України Петро Порошенко прогнозує падіння цін на житло після створення прозорого ринку землі. Про це він повідомив після засідання РНБОУ.

БОЛГАРІЯ - ПАРЛАМЕНТСЬКІ ВИБОРИ

ПОЛІТИЧНИЙ ДОСВІД

25 червня болгари взяли участь у парламентських виборах, які, можливо, є останніми виборами перед вступом країни до Євросоюзу. Монархічний Національний рух Болгарії на цих виборах здобув лише друге місце. Переможцями стали соціалісти. Втім, сформувати уряд самостійно і вони не зможуть.

Сенсацією парламентських виборів у Болгарії стала не перемога блоку соціалістів і поразка монархистів, а проходження до Народних Зборів ультраправого блоку "Атака". Напередодні виборів деякі соціологічні служби, які проводили опитування, навіть не включили цю політичну силу в анкету. За даними паралельного підрахунку голосів, "Атака" претендує на четверте місце й може отримати десяту частину мандатів. Для політичної сили, яку серйозно не сприймали, це непоганий результат. Болгарські аналітики кажуть, що "Атака" була проектом соціалістів. І створювали її, аби охопити найбільший спектр виборців. Основний лозунг партії "Атака" - "Повернемо собі Болгарію". Всі інші інші лозунги відзначаються антидемократичними закликами та ненавистю до етнічних меншин. Наприклад: "Ми живемо в країні, де цигани безкарно тероризують болгарів - з цим треба покінчити!" - говорив лідер "Атаки". "Необхідно заборонити етнічні та сепаратистські партії", - вторив Сеппер Сдеров. Це - натяк на 15-річну присутність на політичній сцені Болгарії турецького Руху за права та свободи - гаранта етнічного миру, й на молодому ромському формі "Еврором".

Хто ж є електоратом "Атаки"? На думку політолога Андрея Райчева, це люди, яких 15-річний перехідний період буквально роздав: "Іх уже ніщо не цкавить - навіть майбутнє членство в ЄС, вони особисто перед собою не бачать ніякої перспективи. Це люди, які існують на межі виживання". Аналітики стверджують, що йдеться про прошарок людей, які перебувають у поганому матеріальному й суспільному становищі, мають низьку освіту, велику соціальну агресивність і не сприймають існуючі партії. Електорат "Атаки" - це ті, що проти всіх і всього. Це люди, які в боротьбі за хліб насущний здатні нехтувати європейськими цінностями, демократією, вони прагнуть "твердої руки". Фавішів зазначають, що на дні болгарського суспільства назріває революція, й не враховувати ці симтомти - значить, бути недалекоглядним.

Хто є членом "Атаки"? По-перше, це - особи, які колись називалися демократами й були засновниками Союзу демократичних сил. По-друге, представники Болгарської національно-патріотичної партії, Союзу патріотичних сил і вояків запасу "Захист", партії "Народний рух порятунку Вітчизни", партії "Зора". По-третє, колишні працівники спецслужб доби тоталітаризму.

Дехто каже, що "Атака" чимось нагадує ультраправу формулю француза Лю Пена. На думку лідера турецького Руху за права та свободи Ахмеда Доғана, поява націоналістичної партії - явище нормальне. Такі партії завжди існують, але не мають ідентичності й програми, шукають ворога, - каже він. - Це - нормальна пухлина, яку в будь-яку мить можна прооперувати".

Наразі "Атака" потрапила в парламент, отже, оперувати пухлину буде не так і просто. Деякі аналітики передбачають, що поява в Народних Зборах ультра-націоналістичної партії може створити труднощі Болгарії на шляху до повноправного членства в ЄС.

Однак, уже на перших після виборів прес-конференціях лідер БСП Сергій Станішев та керівник "Атаки" дали зрозуміти, що їм не по дорозі.

Сімеон Саксбурготський, прем'єр-міністр Болгарії, лідер коаліції НДСВ, сказав: "НДСВ проти екстремізму. Болгарія відома на світовій арені як стабільний партнер. А поява в парламенті цієї партії "Атака" - це крок назад".

Волен Сдеров, лідер коаліції "Атака": "Політичні мафіози в обличчі НДСВ провалилися. Вони продемонстрували свою некомпетентність, і, як на мене, Болгарська соціалістична партія теж показала свою некомпетентність. Гадаю, що Станішев через свій провал повинен піти у відставку".

Зрозуміло, що ні Сергій Станішев, ні цар та прем'єр Сімеон другий, ні інші переможці виборів і відставку йти не збираються. По-перше, ЦВК ще повністю не оприлюднила підсумки виборів. А по-друге, соціалісти вісім років йшли до цього дня й відмовлялися від перемоги не збираються.

Про те, що в Болгарії соціалісти повертаються до влади стало зрозуміло після їхньої перемоги на місцевих виборах в 2003 році.

Монархісти й демократи не виправдали сподівань громадян. Тому до Євросоюзу Болгарію поведуть ліві.

Соціалісти отримали третину мандатів. Однак, цього не достатньо для формування більшості та коаліційного уряду. Ще кілька днів тому Станішев та цар Сімеон категорично відкидали ідею блокування. Сьогоднішні коментарі вже є виваженими.

Хто саме уведе до коаліції, ліві не кажуть. Однак шляхом простого арифметичного підрахунку стає зрозуміло, що створити кваліфікаційну більшість у змозі лише три перші у рейтингу виборів політичні блоки. Тобто, потоварювати доведеться колишнім ідейним опонентам - Станішеву, царю Сімеону та лідеру ДПС Ахмету Дагану, який побудував свою передвиборну кампанію на критиці етнічної політики.

У 2007 році Болгарія вступає до ЄС. За вимогами цієї організації в урядах повинні бути й представники національних меншин. На цьому тлі версія про альянс таких різних політиків видається вже не такою й фантастичною.

Наразі "Атака" потрапила в парламент, отже, оперувати пухлину буде не так і просто. Деякі аналітики передбачають, що поява в Народних Зборах ультра-націоналістичної партії може створити труднощі Болгарії на шляху до повноправного членства в ЄС.

Однак, уже на перших після виборів прес-конференціях лідер БСП Сергій Станішев та керівник "Атаки" дали зрозуміти, що їм не по дорозі.

Сімеон Саксбурготський, прем'єр-міністр Болгарії, лідер коаліції НДСВ, сказав: "НДСВ проти екстремізму. Болгарія відома на світовій арені як стабільний партнер. А поява в парламенті цієї партії "Атака" - це крок назад".

Волен Сдеров, лідер коаліції "Атака": "Політичні мафіози в обличчі НДСВ провалилися. Вони продемонстрували свою некомпетентність, і, як на мене, Болгарська соціалістична партія теж показала свою некомпетентність. Гадаю, що Станішев через свій провал повинен піти у відставку".

Зрозуміло, що ні Сергій Станішев, ні цар та прем'єр Сімеон другий, ні інші переможці виборів і відставку йти не збираються. По-перше, ЦВК ще повністю не оприлюднила підсумки виборів. А по-друге, соціалісти вісім років йшли до цього дня й відмовлялися від перемоги не збираються.

Про те, що в Болгарії соціалісти повертаються до влади стало зрозуміло після їхньої перемоги на місцевих виборах в 2003 році.

Сімеон Саксбурготський, прем'єр-міністр Болгарії, лідер коаліції НДСВ, сказав: "НДСВ проти екстремізму. Болгарія відома на світовій арені як стабільний партнер. А поява в парламенті цієї партії "Атака" - це крок назад".

Волен Сдеров, лідер коаліції "Атака": "Політичні мафіози в обличчі НДСВ провалилися. Вони продемонстрували свою некомпетентність, і, як на мене, Болгарська соціалістична партія теж показала свою некомпетентність. Гадаю, що Станішев через свій провал повинен піти у відставку".

Зрозуміло, що ні Сергій Станішев, ні цар та прем'єр Сімеон другий, ні інші переможці виборів і відставку йти не збираються. По-перше, ЦВК ще повністю не оприлюднила підсумки виборів. А по-друге, соціалісти вісім років йшли до цього дня й відмовлялися від перемоги не збираються.

Монархісти й демократи не виправдали сподівань громадян. Тому до Євросоюзу Болгарію поведуть ліві.

Соціалісти отримали третину мандатів. Однак, цього не достатньо для формування більшості та коаліційного уряду. Ще кілька днів тому Станішев та цар Сімеон категорично відкидали ідею блокування. Сьогоднішні коментарі вже є виваженими.

Хто саме уведе до коаліції, ліві не кажуть. Однак шляхом простого арифметичного підрахунку стає зрозуміло, що створити кваліфікаційну більшість у змозі лише три перші у рейтингу виборів політичні блоки. Тобто, потоварювати доведеться колишнім ідейним опонентам - Станішеву, царю Сімеону та лідеру ДПС Ахмету Дагану, який побудував свою передвиборну кампанію на критиці етнічної політики.

У 2007 році Болгарія вступає до ЄС. За вимогами цієї організації в урядах повинні бути й представники національних меншин. На цьому тлі версія про альянс таких різних політиків видається вже не такою й фантастичною.

СТАТИСТИЧНА ДОВІДКА

За даними перепису 2001 р., населення Болгарії складає 7,7 млн., із них ромів - 370 тис., що становить приблизно 5%. Зараз у Болгарії пройшла виборча кампанія. Участь у парламентських виборах брала й ромська партія - "Еврором". Роми не змогли повною мірою підтримати її, бо вона майже не мала доступу до центральних електронних ЗМІ. З ромами зрагавали й інші політичні фракції, зокрема, соціалісти, правлячий Рух "Сімеон II", демократи. Роздавали обіцянки. Самі роми кажуть, що, мовляв, пройдуть вибори й про них знову забудуть. І так - до наступних виборів. Щоправда, зараз про ромів Софії може нагадати ЄС, бо Союзу наваряд чи подобається те, як вони все більше й більше опиняються в узбіччя суспільно-політичного та економічного життя Болгарії. Навесні нинішнього року болгарський уряд розробив програму, розраховану на 10-річну інтеграцію ромів. Однак, як вона працюватиме, наразі сказати важко, бо ймовірні проблеми з фінансуванням. Планується, скажімо, збудувати 47 тис. квартир. Обсяг інвестицій - 1,2 млрд. левів, з яких половина надійде з державного бюджету. А решта повинна надійти з різноманітних міжнародних фондів. Та чи надійде?

Підготувала
Олександра Федина

ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

ВІДГУК З БІЛОРУСІ НА СТАТТЮ

цієї великої родини, яка збралася навколо Ольги Григорівни Філосопової на її 80-річний ювілей.

І ось несподіванка: по e-mail нам надійшло повідомлення: "Перед вами - життя моє." - прочитав статтю про мою рідню. Я - онук Івана Васильовича Порточенка, того самого полковника Червоної Армії, про якого згадується в матеріалі.

Живу в місті Гродно, Республіка Білорусь. Моя електронна адреса: port@rambler.ru.

Ольга Григорівна Філосопова розповідає: "Мого дідуся, мамі-

ного батька, Василя Івановича Порточенка, німці переслідували за те, що він був ром, біли тому, що син його служив у Радянській Армії в чині полковника. Не витримав відсутності усіх знущань, помер 18 жовтня 1942 року".

Нам цікаво, як склалася подальша доля членів цієї великої родини, зокрема і Михайла Порточенка. Пишіть нам, можливо, ваші розповіді розкриють ще чимало невідомих сторінок з великої книги ромського життя.

Вл. інф.

РЕФОРМА ЗАКОНОДАВСТВА

СІМ'Я ЧИ ІНТЕРНАТ?

■ Нещодавно, 7 червня, у Верховній Раді відбулися парламентські слухання на тему: "Забезпечення прав дітей в Україні. Охорона материнства і дитинства." А 9 червня долею дітей, позбавлених батьківського піклування, переймався і Президент України - Віктор Ющенко, який взяв участь у роботі круглого столу "З любов'ю і турботою про дітей". За всі роки нашої незалежності Президент уперше переймався проблемами опіки, піклування, асирновлення на державному рівні: оскільки передбачає проведення реформи державної системи захисту прав дитини в Україні.

Як наголошує газета "Дзеркало тижня" у статті "У семи няньок дитя без ока" від 18 червня цього року, тема захисту дітей, особливо тих, хто позбавлений батьківської опіки, не стихає. З екранів телевізорів, зі сторінок газет майже щодня говорять про права дитини, про необхідність реформування системи опіки і піклування; про поступову відмову від інтернатських закладів, про розвиток інституту прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу і т.д.

Найбільше турбують спільноту випускники шкіл-інтернатів. За даними тієї ж газети "Дзеркало тижня", "за статистикою, у перші п'ять років після випуску з інтернату кожен п'ятий його вихованець стає бомжем, кожен другий створює протиправну дію. А кожен сьомий здійснює намір покінчити життя самогубством.

Чому ж батьки відмовляються від виховання власних дітей? Що-

року близько двох тисяч немовлят стають сиротами ще в пологовому будинку, оскільки від них відмовляються матері. А від шесті до семи тисяч батьків на рік, як зазначав Президент, позбавляють батьківських прав, і щорічно сиротами за живих батьків стають 10-12 тисяч дітей.

Що краще - сім'я, яка є багатодітною і малозабезпеченою, чи інтернат, який піднімає дитину на ноги і відправляє у доросле життя? Як почувають себе покинуті матір'ю діти? Пропонуємо розповідь одного з тих, кого мама полишила ще у пологовому будинку - **Степана Бругоша**, випускника Перечинської школи-інтернату 1991 року (на світліні).

- Я пам'ятаю себе приблизно з 6-7 років, коли почав ходити до Великоберезнянської школи-інтернату. Туди мене привезли з Винogradського або Чинадівського будинку малят. Точно не пригадую,

оскільки був ще дуже малим. А всі, хто приїхав разом зі мною, були саме з цих закладів. До цього інтернату, який є санктарного типу, потрапив, мабуть, через кволе серце, оскільки багато хворів. Може, через це мене і полишила мама ще у пологовому будинку - як і молодшу за мене на 6 років сестричку Даринку. Маму свою я знаю. Живемо ми в одному місті, але не спілкуємося. У неї, крім мене, ще дестеро дітей, і живуть вони досить скромно. Свого часу вона хотіла забрати мене з інтернату, та я відмовився.

У Перечинську школу-інтернат я був переведений, коли навчався у 4 класі. Директором цього одного з кращих навчальних закладів області був О.О. Пал. Згодом - В.Ф.Коба. Закінчивши на "відмінно" у 1991 році навчання, я поступив до СПТУ №16 м. Ужгорода на вступне відділення, яке теж у 1994 році закінчив з "червоним" дипломом. Отримав направлення на роботу - на Ужгородську взуттєву фабрику, дали мені кімнату в гуртожитку по вул. Шумній. Хоч і невелика кімната, всього 12 м², а все ж власне житло. Вирішив заочно продовжити навчання в Одеському технікумі легкої промисловості. Прочинився успішно 2 роки. Проте з 1996 року на взуттєвій фабриці почалися великі зміни: виплата заро-

бітної плати здійснювалася не грошима, а в зупттям, відбувалося скорочення робочих місць. Через це я не зміг поїхати до Одеси, захистити дипломну роботу і завершити навчання. Шкода! Так проробив я до 2002 року і змушений був перейти до взуттєвого кооперативу "Еліт-Ужгород", директором якого є італієць Фабріціо де Лука. Наразі маю хоч і не дуже велику, але стабільну зарплату. Працюю за спеціальністю: готуюмо до відправлення в Італію заготовки для жіночого взуття: черевичків, чобітків.

Одружився на коханій дівчині Виолеті. Маємо двох дітей - сина Золтана, 7-ми років, і донечку Валентину - 2-х років. Золтан нинішнього року піде у школу. Купив йому буквар. Він знає вже всі букви. Проте живемо ми вже 12 літ у невеличкій кімнатці гуртожитку, яку мені дали ще по закінченні училища. Зараз вона вже замала для нашої сім'ї, але хоч і багато говориться про молодіж-

не будівництво, та реальних шансів поліпшити своє квартирне питання не маю.

Щодо того, що школи-інтернати не справляються з виховними завданнями, то скажу так: ніхто з випускників мого класу не потрапив у бідну. Один із моїх однокласників Юрій Месар нині викладач фізкультури, закінчив Івано-Франківський педагогічний інститут. Василь Федько працює у спорткомплексі "Юність". Завжди теплимими словами згадую Марію Іванівну Татру - викладачку молодших класів, і Василя Івановича Транчича - викладача історії і старшого вихователя, який любив мене і допомагав у становленні як людини. Як кращому учню навіть доручав доглядати за кімнатою зустрічей з шефами від взуттєвої фабрики м.Ужгорода.

Крім того, Василь Іванович завжди включав мене до списку тих учнів, яких відправляла школа-інтернат до піонерських таборів. Так я побував у піонерському таборі в Попраді (Чехословаччина) і Ленінграді.

Тому вважаю, що все залежить від людини. Якщо вона не хоче вчитися, то це її провина. Освіта - це подальша доля кожного громадянина.

Рейформа системи виховання дітей, позбавлених батьківської опіки, потребує виваженого підходу. Закриття шкіл-інтернатів, з одного боку, і ще не налагодження системи виховання у будинках сімейного типу, з іншого - може призвести до погіршення життя і так обездолених дітей.

Олена Бойко

НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ

ЛИСТ ЗАНЕПОКОЄННЯ

■ Проблема державотворення в Україні після перемоги помаранчевої революції та з приходом нової адміністрації вимагає пильної уваги. Національні меншини України брали активну участь у революційних подіях. На Майдані Незалежності пліч-о-пліч стояли не тільки етнічні українці, а й представники численних меншин держави. Проте, наразі, на державному рівні поки що не вирішено питання діяльності Держкомнаціміграції. Пропонуємо увазі читачів лист (скорочено) президента Ради національних товариств України І.М.Левітаса з цього приводу.

Державному секретареві України
О.О.Зінченку

Шановний

Олександр Олексійовичу!

Події останніх часів складаються, на жаль, не на користь національних меншин України. Це підтверджується такими фактами.

... 1. Ліквідована державна підтримка видання літератури мовами національних меншин.

2. Не взято до уваги жодної пропозиції національних меншин щодо бюджету 2005 р. і загальної принципу фінансування культур національних меншин.

3. На розвиток культури національних меншин України (12 млн. осіб) Міністерству культури і туризму виділено на поточний рік усього 1 млн. гривень, тобто по 8 коп. на людину.

4. Ніхто в країні не може назвати конкретну цифру коштів, які надаються на розвиток культур національних меншин, бо навіть до тих мізерних грошей, які виділяються на це, приєднані заходи, що аж ніяк не є розвитком культур, а саме: облаштування кримських татар (40 млн. грн. з 56 млн!), бженців і депортованих осіб (ще 12 млн. з тих же 56), на українську діаспору тощо. Зазначені заходи не мають ніякого стосунку до розвитку культур національних меншин взагалі, і враховуючи їх важливість, потребують окремого фінансування.

5. Працівники 7 національних газет України (майже 100 осіб) два місяця (за квітень і травень) не одержують зарплати. Міністерство фінансів та Держкомнаціміграції ніяк не з'ясують свої відносини.

6. Паралізовано діяльність Держкомнаціміграції через невизначеність його подальшого існування.

7. Невідомо, чи буде існувати Рада представників національних меншин при Президенті України.

Після мого звільнення 29 вересня 2003 р. з посади голови і взагалі зі складу цієї Ради паном В.Медведчуком (за запрошення на митинг пам'яті Бабиного Яру кандидата на пост Президента України В.Ющенка та Народних депутатів Г.Удовенка та Є.Червоненка), головою Ради було призначено представника СДПУ (о). За цей час Рада не збиралася жодного разу.

Враховуючи проголошену Президентом прозорість, було б слушно врахувати думку національних меншин щодо її складу (якщо Раду буде відновлено).

8. Наші листи в державні органи, на жаль, не одержують відповіді, які за Законом повинні надаватися протягом одного місяця (листи № 17 від 31.01.05р.; № 23 від 4.02.05 р.; № 26 від 10.02.05 р.; № 29 від 9.02.05 р.; №

32 від 10.02.05 р.; № 36 від 3.03.05 р.; № 53 від 28.03.05 р.)

9. За останні півроку значно активувалися в ЗМІ, заявах окремих народних депутатів, керівників громадських організацій та на практичних заходах прояви ксенофобії, шовінізму, антисемітизму.

Це суперчить багатьом щирим заповненням Президента України В.А.Ющенка про боротьбу з цими ганебними явищами, які, на жаль, пропагують виключно теми, хто підтримує та підтримує нашого Президента, що не додає йому позитивного іміджу.

Майже всі зазначені (на наш погляд) хибні були і в минулому, але ми сподівалися, що з приходом нового керівництва держави вони поступово зникнуть, а до наших бажань допомогти їх вирішити почнуть прислухатися. Та цього, на жаль, не відбувається.

Крім виданого, залишаються в силі наші пропозиції щодо змін у Конституції України, Законі "Про національні меншини України", інших документах, про що ми неодноразово писали.

Всі наші зауваження і пропозиції (можливо, не завжди присмілі) спрямовані на розбудову України, підняття її авторитету на міжнародній арені, розвиток культур національних меншин, збереження в країні міжнародної злагоди.

Саме цим опікується наша Рада, яка існує з 1989 р. і об'єднує керівників 35 національностей. Рада має певний досвід у вирішенні багатьох задач, і, враховуючи проголошені новим керівником країни прозорість і відкритість у державній діяльності, хотілося би, щоб держава скористалася нашим досвідом і можливостями.

Деякі пропозиції та зауваження, які хотілося б донести до Президента, залишаються поза цим листом.

З повагою,
президент Ради
національних
товариств України
І.М.Левітас

РОМ-ПРЕС

Нові фонди

Протягом наступних років Міжнародний благодійний фонд "Україна 3000", який очолює дружина Президента Катерина Ющенко, намагається стати одним з найбільших грантодавців для реалізації проєктів, направлених на поліпшення життя українців.

Урочистості на честь воз'єднання

29 червня 1945 року було підписано Договір між СРСР і Чехословацькою Республікою про воз'єднання Закарпатської України зі своєю правдивою Батьківщиною - Україною - і включено до складу УРСР. З нагоди цієї події в обласному центрі Ужгорода пройшов урочистий мітинг біля пам'ятника Т.Г.Шевченку і покладання квітів.

Тякі ж урочистості пройшли у багатьох містах і селах Закарпаття.

Поштові послуги по Україні подорожчали

Національна комісія регулювання зв'язку (НКРЗ) затвердила нові граничні тарифи на універсальні послуги поштового зв'язку, збільшивши вартість пересилання листів і бандеролей по Україні на 50% до 0,7-1 грн., посилок - на 100% до 10,5 грн.

Кабмін "почув реальний зв'язт"

Прем'єр-міністр України Юлія Тимошенко заявила, що відповідальність за процеси в газовій сфері лежить на керівникові "Нафтогазу України" Олексію Івченку.

Львів'янка - чемпіонка Європи з фехтування

У фіналі змагань з фехтування в угорській місті Залайгерес з рахунком 15:12 фехтувальниця Яна Шемьякіна перемогла господарку змагань Крістіану Товт і завоювала першу медаль для України на європейському чемпіонаті.

Підготовка розвідників

У США для підготовки кадрів спецслужб буде створений ще один Національний розвідувальний університет. Нові соціально-політичні умови вимагають нових видів підготовки спеціалістів у сфері розвідки і контррозвідки.

Лукашенко закриває гордоні?

Білорусь розглядає питання виходу з Бішкекської угоди про безвізовий проїзд громадян у рамках СНД. Про це заявив заступник міністра закордонних справ республіки Олександр Герасименко. Невже Лукашенко намагається поставити перешкоди для проїзду грузинських демократів?

Вірогідність революції

Російська влада, причому на найвищому рівні, визнає вірогідність "кольорової" революції в тій або іншій формі. Через це, мабуть, приймаються жорсткі законопроекти стосовно України.

Прихована боротьба розгорнулася за посаду директора ФСБ на Луб'ячці. Як повідомляється, вже в найближчі дні має остаточно вирішитися питання про те, хто буде главою спецслужби.

МІСЦЕВА ВЛАДА І РОМИ

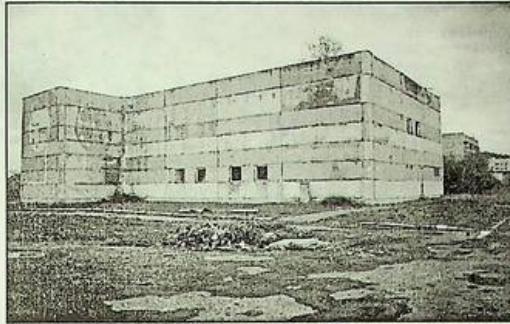
ВІРНИКАМ МІКРОРАЙОНУ "РОМА" ПОТРІБНЕ ПРИМІЩЕННЯ

У мікрорайоні "Рома", який розташований у Мукачеві Закарпатської області, стоїть двоповерховий будинок. Свого часу в цьому будинку (вул. Великогірна, 42) планувалося відкрити АТС "Укртелеком". Проте через невідомі причини АТС так і не запрацювала, і будівля понад 15 років пуста.

Час бере своє. Приміщення руйнується. Нині на будівлі пролягає дах, вибиті шибки вікон. Для "Укртелекому" споруда втратила свою функціональну значимість, тому що була розрахована на стару технологію зв'язку.

А тим часом ромський табір розростається, збільшується кількість людей і разом із цим збільшується церковна громада. Жителів табору не задовольняє відсутність стаціонарного молитовного приміщення на території табору, де б вони могли здійснювати релігійні обряди (нині вони вимушені орендувати тимчасові приміщення в різних частинах Мукачеве, що коштує чимало).

Тому ініціативною групою ромів, очолюваною мною, пастором ромської Церкви Живого Бога м.Мукачеве і заступником старости мікрорайону "Рома" Іваном Михайловичем Йонашем, та баро цього мікрорайону Олександром Золтановичем Тейфелом, розпочато процес відчуження будівлі від "Укртелекому" і передачі її на баланс церкви.

Що ж планується здійснити корисного в цій будівлі, площою 2000 кв.м?

Найперше, тут будуть облаштовані зали для зборів вірників та богослужінь. Буде створено і працюватиме правовий консультативний центр ромів, який надаватиме безкоштовну юридичну допомогу мешканцям табору. Для найнезодолених мешканців мікрорайону "Рома" відкриться благодійна ідальня. Намічається також створення ромського музею, медичного пункту, кімнати для мукачевських ромських товариств. Планується оснастити й приміщення для занять традиційними ромськими промислами та творчі майстерні.

Наразі "Укртелекомом" готуються відповідні документи для продажу цього будівельного об'єкта.

Як повідомив у своєму листі до правління Товариства мікрорайону "Рома" директор "Укртелекому" О.Ж.Крупкін, "протягом липня 2005 року всі необхідні документи будуть надіслані на розгляд правління Товариства".

Сподіваємося на позитивне вирішення цього питання, підтримане як заступником голови Закарпатської ОДА Олегом Аладаровичем Гаваши, так і міським головою м.Мукачеве Василем Васильовичем Петьовою. До речі, вже є спонсори, з допомогою яких цей будинок буде придбано.

Іван Йонаш,
пастор ромської Церкви
Живого Бога,
заступник старости
мікрорайону "Рома".

На світлині: приміщення, про яке мріють вірники Мукачевського мікрорайону "Рома".

НАШІ ГОСТІ

"БАХТАЛЕ ТЕРНЕ" - НОВА МОЛОДІЖНА ОРГАНІЗАЦІЯ НЕЙВІ ТЕРНІ ОРГАНІЗАЦІЯ

■ Енергійний, міцної статури смаглявий голова громадської організації "Бахтале терне" Михайло Коваленко нещодавно завітав у редакцію газети "Романі Я" і розповів про роботу і плани на найближче майбутнє цій новоствореній у м.Переяслав-Хмельницький Київської області громадської організації. Водночас його цікавила й робота нашого правозахисного центру.

Відбулася тепла й невимушена розмова.

- Михайле Миколайовичу, розкажіть, будь ласка, про свою організацію.

- Організація "Бахтале терне" ("Щаслива молодь") створена кілька місяців тому. В нашому місті чимало ромської молоді, а отже, й багато проблем, які ми будемо спільно вирішувати.

Основні напрями роботи - культурно-просвітній та спортивно-оздоровчий. У нас уже 44 члени, в основному, це - ромська молодь.

- Що ви вже встигли зробити?

- Створили ансамбль "Бахтале терне", керівником якого є ромка Світлана Козорз, яка закінчила Переяславхмельницьку музичну школу з класу фортепіано. Сама вона - танцівниця, має практичний досвід виступів на сцені. Виступала разом з такими широко відомими артистами, як Галина і Петро Чорні. Світлана Миколаївна сама складає репертуар і організовує виступи ансамблю.

Нещодавно на обласному фестивалі у м.Біла Церква ансамбль "Бахтале терне" зайняв призове місце і отримав приз глядацьких симпатій, а на районному фестивалі аматорських колективів став першим.

Крім того, ми відкрили недільну школу при районному Будинку вчителя. Там працює один клас-комплекс різних вікових груп. Навчаються в ньому 29 дітей. Вони вивчають ромську мову, культуру, традиції, звичаї ромської громади. Заняття завжди ромської громади. Заняття завжди ромської громади. Заняття завжди ромської громади. Заняття завжди ромської громади.

Діти хочуть йти до Миколи Федоровича, і вже добре спілкуються з ним ромською.

- Чи маєте як головну організаційні якісь конкретні плани?

- У першу чергу, хочемо створити юридичний правозахисний центр для допомоги молодим ромам. А вже молоді нерідко потрапляє у скрутні ситуації, тому їм потрібна допомога досвідчених юристів.

Гості з Переяслава-Хмельницького

ри юридичний правозахисний центр для допомоги молодим ромам. А вже молоді нерідко потрапляє у скрутні ситуації, тому їм потрібна допомога досвідчених юристів.

У наших найближчих планах також створення спортивного клубу ромської молоді. Місцева влада безкоштовно пообіцяла виділити приміщення як для занять різними видами спорту, так і під офіс.

А поки що збираємося один раз на тиждень у мене вдома і вирішимо різні проблеми. На жаль, грантів ми не отримуємо, працюємо на власному ентузіазмі. До того ж, все втрачається у кадри - їх не вистачає. Серед ромів нашої громади нема людей з вищою освітою, крім заступника голови нашого товари-

ВІСТІ З РЕГІОНІВ

ЖІНКИ ПРАГНУТЬ ДО ЗЛАГОДИ

У Донецькій області створено 9 громадських ромських організацій. Майже всі вони спілкуються між собою, іноді беруть участь у спільних заходах. Два товариства - "Кетане" з м.Слов'янська та "Мірікля" з Донецька працюють у рамках проекту "Захист прав ромів України та їхній доступ до правосуддя". Для нашої жіночої організації це - приємна нагода висловити свою небажудість до проблем ромів. Нещодавно ми приймали гостей - до Донецька завітали жінки Вінниччини та Харківщини. За чашкою духмяного ромського чаю йшла розмова про спільні проблеми та шляхи їх вирішення.

Інформацію про правозахисний проект ми намагаємося довести ромам Донеччини не тільки, коли відвідуємо їх, подорожуючи по області, а і коли анонсуємо виступи творчих колективів - "дорослого" "Шатріца" та "молодіжного" "Кхаморо". На свята, в яких беруть участь ці колективи, завжди приходять багато ромів. До речі, "Кхаморо" став лауреатом Першого міжнародного ромського дитячюнацького фестивалю "Слобожанська підкова" у м.Харкові, також диплом отримала юна співачка Крістіна Сухомліна. Виховувати в дітях національну гідність теж вважаємо за потрібне.

За рік роботи зі захисту прав ромів ми можемо виділити загальні проблеми ромів - це відсутність паспортів та інших документів, проблеми з пенсіями, іншими соціальними виплатами. Спостерігаємо приховану дискримінацію

при влаштуванні на роботу та навчання. Цей перелік можна продовжити. Дуже прикри випадки трапляються в СІЗО. Особливо хвилює ставлення до затриманих жінок. Можна узагальнити ці проблеми і сказати, що вони стосуються всіх. Та є факти, що підтверджують упереджене ставлення саме за національною ознакою. Ще одне делікатне питання, що турбує нас, жінок, - це насильство у родині. Але є одна спільна, мабуть, не тільки ромська "хвороба" - ми боїмося скаржитися, не називаємо речі своїми іменами, намагаємося залагодити все "мирним шляхом".

Так, ромі завжди були мирною нацією, життя навчило їх знаходити компроміси у стосунках з місцевим населенням. Однак трепляться різне.

Отже, шановні роми, знайте, що ми є, ми прагнемо вам допомогти, захистити ваші права та й просто підтримати добрим словом.

27 травня відбулася зустріч із заступником губернатора Донецької області, який пообіцяв ромам свою підтримку та запропонував звертатися особисто до нього, коли виникають проблеми з незаконними діями з боку правоохоронних органів. Зустріч була організована Донецьким обласним відділом із справ національностей.

Наталія Варакута,
товариство "Мірікля",
м.Донецьк.

На світлині: життя триває, його освітлює "Кхаморо".

ства Олександра Григоровича Гренка, який закінчив Київський державний інститут фізичної культури і спорту. До речі, Олександр Григорович тривалий час працював викладачем на кафедрі спортивних ігор при педагогічному інституті ім.Григорія Сковороди у Переяславі-Хмельницькому. Наразі разом із дружиною Оксаною займається підприємницькою діяльністю і допомагає створювати правозахисний центр.

- Михайле Миколайовичу, розкажіть трохи про себе.

- Народився у місті Ангарськ Іркутської області в сім'ї ромів-ковчівників. Потім батько Микола Васильович став малярю, працював у різних організаціях за угодами. Мати теж була будівельником, брала участь у будівництві заводу "Червоний металіст" у м.Конотоп Сумської області, на якому потім і сама працювала. Я почав ходити в школу м.Сміла Черкаської області, куди переїхали батьки, продовжив навчання в Конотопі. З 15 років уже працював разом із батьком. Коли сім'я переїхала в м.Кременчук, став працювати учнем слюсаря-складальника на вагонубудівному заводі. Отримав 4 розряд з цієї спеціальності. Працював на заводі 8 років. Одружився в Переяславі-Хмельницькому з ромкою Вален-

тиною Іщенко. Маємо двох дітей - доньку Тетяну і сина Володимира. Тетяна займається підприємницькою діяльністю, а Володимир працює заправником на бензоколонці.

Маю добротний власний будинок, зведений за власні кошти, 10 соток біля хати і 15 соток городу. Після розвалу Союзу став безробітним, займався дрібною торгівлею. А 8 місяців тому організував громадське товариство "Бахтале терне", яке і очолюю. Наша мета - зберегти ромську мову, звичаї, традиції, бо іде надзвичайно сильна асиміляція нашої культури. Батьки підлітків і дітей задоволені роботою недільної школи, створеної при товаристві. Діти з цікавістю і наполегливістю вчать, добре відвідують заняття. Батьки, звичайно, в цьому зацікавлені і самі проводять своїх дітей у школу.

- А за якою метою ви завітали до нашого організації "Романі Я"?

- Хочемо запозичити досвід роботи як вашого товариства, так і правозахисного центру. Про все це ми дізналися з вашої газети "Романі Я", яка постійно інформує про здобутки і вирішення проблем у ромських громадах.

- Успіхів вам у ваших починаннях!

Валентина Ткаченко

У сумській газеті "Ваш шанс" за 27 квітня нішнього року була опублікована стаття "Мадьяри" в Сумах", автором якої, судячи з підпису, є Максим Новіков.

У статті йдеться про ромів, начебто зі Закарпаття, які в квітні прибули до Сум, поселилися в наметі біля озера Безменного, а також вулиці Черепина. Коли журналіст поставив їм запитання про те, хто вони, навіщо приїхали до Сум та на які кошти житимуть, ті відповіли, що приїхали шукати роботу, а продукти їм дають люди. При цьому журналіст дає свій коментар, що він не випадково поставив запитання, на які кошти вони збираються жити, оскільки всім відомо, чим займаються цигани.

Далі в статті робиться висновок про те, що кожен рік поблизу Сум з'являються такі табори, основним заняттям мешканців яких є воровання, жebraцтво, шахрайство; що з появою ромів-кошівників у місті частішають крадіжки та інші злочини, в тому числі й шахрайство. Чин Новіков попереджує читачів - будьте уважні!

НЕДОБРОЗИЧЛИВІСТЬ НАЙЛАЧИПЕ

■ Ряд друкованих ЗМІ продовжують друкувати матеріали щодо ромів "мовно воровничі". Не стала винятком і газета "Ваш шанс", яка видається на Сумщині. Оскільки це вже не перша публікація в українських ЗМІ у подібному курсі, то Фабуське об'єднання ромської культури вирішило звернутися до суду. Публікуємо фотобуду цієї справи.

вони приїхали на "роботу". Причому все це в статті подається так, ніби тільки роми скоюють злочини шляхом шахрайства, крадіжок, що лише вони займаються ворованням, жebraцтвом. В той же час у сумських газетах ("Ваш шанс", "Панорама", "Данкор") постійно публікуються матеріали, з яких випливає, що злочини скоюють не лише роми.

Публікація статті з неперевіренними, явно тенденційними даними про те, що з поселенням у Сумах ромів з інших регіонів України частішають випадки скоєння ними злочинів, натякання на національність - все це є підбурюванням до національної во-

рожечі, бездіставно дискредитує всіх ромів - постійних мешканців Сум, ганьбить їх честь та гідність, породжує національну нетерпимість. Згідно зі ст. 24 Конституції України, громадяни мають рівні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути жодних привілеїв чи обмежень за ознаками раси. Статті 46 та 47 Закону України "Про інформацію" забороняють використання інформації для розпалення расової та національної ворожнечі, поширення відомостей, що не відповідають дійсності, ганьблять честь і гідність особи.

Таким чином, публікація статті "Мадьяри" в Сумах з недостовір-

ною інформацією, ганьбить честь і гідність тисяч чесних сумських ромів. Журналіст свідомо порушив ст. 47 Закону України "Про інформацію". Неправдиву інформацію газета розповсюдила по всій Україні, оскільки, судячи з даних, опублікованих у тій же газеті, вона видається тиражем 70 тис. примірників. Окрім того, надаючи читачам "Вашого шансу" інформаційну послугу - доведення інформаційної продукції до споживачів, редакція газети порушила ст. 18 Закону України "Про захист прав споживачів", подавши недостовірну, викривлену інформацію про життя ромів.

Відповідач принизив честь, гідність, ділову репутацію сумських ромів, чим завдав їм моральних страждань та причинив моральну шкоду, оцінену в 70 тис. грн., із розрахунку по 1 грн. за кожен примірник газети.

Керуючись ст.ст.47, 48 та 49 Закону України "Про інформацію", ст. 41 Закону України "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні", ст.1167 ЦК України, постановою Пленуму Верховного суду України від 31.03.95 р. "Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди" зі змінами, внесеними згідно з постановою Пленуму Верховного суду України № 5 від 25.05.01 р., є всі підстави для подачі позовної заяви до Ковпаківського районного суду м.Суми (за місцем знаходження редакції газети) про захист честі, гідності, ділової репутації та про відшкодування моральної шкоди, яку можна оцінити щонайменше в 70 тис. грн.

Микола Москальов,
голова Сумського об'єднання
ромської культури

НАМ ВІДПОВІДАЮТЬ

■ До "Романія" надійшов лист від заступника голови Виноградівської райдержадміністрації Закарпатської області, в якому повідомляється про ряд заходів, спрямованих на поліпшення життя ромів цього району. Адже газета не раз писала про серйозні проблеми соціального становища ромів Виноградщини. Публікуємо цей лист.

Шеф-редактору газети "Романія"
А.С.Адаму

ПРО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ЩОДО ПОЛІПШЕННЯ УМОВ ПРОЖИВАННЯ РОМСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

Виноградівська райдержадміністрація інформує, що у районі здійснено комплекс заходів, спрямованих на поліпшення соціально-економічного становища ромського населення.

Найперше, управлінням праці та соціального захисту населення райдержадміністрації вивчається можливість розроблення та запровадження системи створення робочих місць і закріплення ромів у трудових колективах. Для вирішення питання призначення всіх видів соціальних допомог, згідно з чинним законодавством, проводиться обстеження матеріально-побутових умов життя багатодітних ромських сімей.

Питання підтримки за рахунок місцевого бюджету медико-консультативного центру ромів Виноградщини, який був відкритий за сприяння Карпатського Євро регіону у 2003 році, висловилося на розгляд двадцятій

сесії Виноградівської районної ради четвертого скликання від 28 квітня поточного року. На жаль, у зв'язку з відсутністю джерел фінансування, коштів для продовження роботи цього центру не виділено. Дане питання залишається на контролі районної державної адміністрації та буде враховане при розподілі коштів, що виділятимуться Виноградівською районною радою на виконання цільової програми "Ромське населення" на 2006 рік.

Медичними працівниками району проведена суцільна диспансеризація ромів у місцях їхнього компактного проживання. З метою виявлення хворих на туберкульоз і надання невідкладної медичної допомоги можливі на тривалий час розміщення флюорографа лише за умови забезпечення проходження огляду 70 осіб на день. У місяцях компактного проживання ромсько-

го населення в селищі Королево та селі Підвиноград функціонують стаціонарні медичні пункти, забезпечені кваліфікованими кадрами, які надають невідкладну долікарську допомогу.

Медичними працівниками Виноградщини проводиться системна комплексна провітницька робота з молоддю. Рішенням сесії Виноградівської міської ради від 17.09.04 районній громадській організації "Романо Дром" виділено земельну ділянку під будівництво благодійної ідальни.

Протягом минулого року проводилася виплата ритуальних послуг на суму 80290 грн.

Мешканцям вулиці Водяної виділено будівельні матеріали 1 тону цементу, 80 листів шиферу. Для закупівлі та встановлення водорозбірної колонки ще у липні минулого року виділено 400 грн. 10 представникам даної етнічної групи депутатами міської ради надано грошову матеріальну допомогу на суму 300 грн.

Через те, що у місцевому бюджеті на 2005 рік не передбачено видатків на фінансування комунальних послуг ромського населення та будівництва ліній електропередач на вул.Водяної вирішення піднятих проблем буде реалізовано при суттєвому поліпшенні наповнення місцевого бюджету та прийняття з цього приводу рішенням сесії Виноградівської міської ради.

І.М.Борисенко,
заступник голови державної
адміністрації
Виноградівського району

БІДИ МОЖНА БУЛО УНИКНУТИ

Ранкова сонячна п'ятниця нічого лихого не передбачала для рома Василя з Порошкової Перечинського району Закарпатської області, хоч на календарі було 13 число. Безробіття, яке панує серед ромської громади, змушує жителів табору шукати собі роботу в багатьох областях України або ж у наймах господарів села. Тяжке матеріальне становище жене чоловіків на заробітки цілими бригадами, а часто й з сім'ями. От і цієї злощасної п'ятниці кілька сімей з табору збиралися на заробітки у Львівську область. Вирішили їхати з родинами і 26-річний Василь та його молодший брат Павло. Зібралися всі разом у центрі Порошкової, неподалік автобусної зупинки. Однак автобус чомусь затримувався. Діти почали метушитися й просили води, морозива й солодощів. Отож Василь не втримався й, взявши з собою дворічну дитину (на руки) і п'ятирічного хлопчика, пішов через дорогу в магазин купити дітям цукерки.

Будучи напідпитку і енергований затримкою автобуса, Василь не звернув уваги, що до них наближається автомобіль "Волга". Озираючись лише тоді, коли почув голосний скрегіт гальм і переляканий крик п'ятирічного сина, який нажаханий стояв перед самісіньким капотом автомобіля. Цієї ж миті з машини височив розлючений водій і почав кричати:

- Куди ти лвеш, дурню, та ще й з дітьми!

Замість того, щоб попросити пробачення у перехожого, якого не пропустив, власник авто Михайло (так звали 23-річного місцевого жителя) у пориві емоцій накинувся на Василя спочатку з кулаками. У конфлікт втрутилися кілька ромів, які стояли на зупинці, й розвели чоловіків у різні боки. Однак водій не заспокоївся, а миттєво відкрив багажник, витяг із машини ломик і знову накинувся на Василя. Чоловікам вдалося вибити ломик з рук Михайла, але обидва знову зчепилися так, що

лише крики жінок і дітей, а також допомога друзів Василя змусили розлученого водія сісти в машину і поїхати своєю дорогою.

Оговтавшись і трохи заспокоївшись, роми знов усі збиралися на зупинці, виглядаючи рейсовий автобус на Львів. І якби у цей час автобус приїхав, то ніякої біди б і не сталося. Але замість автобуса на зупинці раптово знов з'явилася та ж сама "Волга". Слідом за "Волгою" загальмував ще один легковик, з якого вишлі троє чоловіків. Вони разом із Михайлом, погрожуючи, порішили підходити до Василя. Василь заціпенів і перелякався, не на жарт. А коли гурт озлоблених, розлючених людей підійшов зовсім близько - з очевидними намірами розправитися з Василем, він, захищаючись, у стані афекту, завдав ножем кілька ударів. Ті, хто приїхав з Михайлом, кинулися йому на допомогу, і один із них отримав також поранення. Зчинилися крики, плач, метушня. Василь покинув місце бігунки.

Отримавши повідомлення у черговій частині Перечинського райвідділу УМВС про події у Порошкові, на місце пригоди негайно виїхали представники міліції й медичні працівники швидко їй допомогли. На жаль, допомога Михайлові була вже не потрібна.

Було створено пошукову групу, яка разом з біровом Перечинського табору Ігначем Тирпаком затримали Василя.

- Прикро і неприємно, що через, здавалося б, дрібязку вої причини сталося велике лихо, - заявив начальник районної міліції Павло Готра. - Адже безутишною вдвоєм зачепилися вагітна дружина Михайла. А що буде з Василем, батьком двох малолітніх дітей, вирішить суд.

Коли ж під'їхав запізнений автобус, пасажирів відмовилися у нього сісти. "Іздити вчасно треба!" - хтось вигукнув з гурту.

Валентина Ткаченко

Ромські діти вул. Водяної м. Виноградова

ДИСКРИМІНАЦІЯ

РОМОФОБІЯ НА СЦЕНІ

■ Нещодавно в редакцію "Романія Яг" надійшла копія листа від голови регіональної Ростовської громадської організації ромів "Амала" Павла Ліманського, адресованого президенту Російської Федерації В.В.Путіну, голові Уряду РФ Е.М.Фрадкову, депутатам Державної Думи та іншим.

У цьому відкритому листі йдеться про неприпустиму атмосферу нетерпимості щодо ромів, яка створюється в Ростовській області не лише засобами масової інформації, де вже звичним стала мова ворожнечі щодо ромів, а і кіно, театрами й навіть... операми.

Наочний приклад цього - постановка в стінах Ростовського державного музичного театру (художній керівник В.Кущев) опери "Циган", прем'єра якої відбулася 20 березня нинішнього року. Лібретто для цієї, з дозволу сказати, опери написали заслужений діяч мистецтв Росії професор Леонід Клінічев та лауреат Державної та обласної ім.Шолохова премій Анатолій Калінін (читач, напевно, пам'ятає як і роман цього автора, так і телефільм, знятий за ним у 70-х роках минулого століття).

Із програмки, розданої глядачам опери, можна було дізнатися про історію її створення. Л.Клінічев познайомився з романом "Циган" А.Калініна в 1974 році, йому сподобалася виразна картина ромського життя і теплі стосунки героя Будулая з козачкою, російською жінкою Клавдією. Це і стало спочатку основою лібретто.

Проте, коли опера була вже готова, в роботу втрутився губернатор Ростовської області, а наразі вже й довірена особа президента Російської Федерації, державний чиновник вищого рангу В.Ф.Чуб, який поставив перед

автором лібретто завдання: показати ромів з поганого боку і вказати, яким має бути ставлення до них корінних баронів Дону. Клінічев переглядає лібретто разом із губернатором Чубом, в результаті чого з'являється зовсім інша опера, яка розпалює національну ворожнечу та нетерпимість щодо ромів.

Хочете знати її сюжет? Пролог. Чеченська війна поламала долі двох друзів - Будулая та Івана. Однак згодом Будулай повертається додому, де під час пологів померла його дружина. Від старої ромки він дізнається, що його сина взяла на виховання російська жінка, і вирішує навідатися до них.

Картина перша - табір, де перебуває Будулай. У таборі всі займаються торгівлею наркотиками. Сюди приїжджає наркобаронеса Таміла з охоронцями. Роми Егор та Шелоро розповідають їй, що торгувала наркотиками дає добрий прибуток, та вони бояться, що їх спіймають і покарають. Таміла пропонує задіяти в цю процедуру дітей, оскільки вони не підсудні через свій вік. Будулай, який дізнається про все це, не погоджується з пропозицією Тамі-

ли щодо торгівлі наркотиками. Та роми, сп'янілі від горілки, яку їм подарувала наркобаронеса, сварились з Будулаєм.

У картині другій Будулай зустрічається з Клавдією, яка виховує його сина Ваню. Він разом із директором школи, де навчається Ваня, запрошують жінку на випускний вечір.

Сцени третьої картини просто вражають своєю неприязню до ромів. Мало того, що ромські діти зображуються брудними, у лахміттях, так вони ще й активно торгують наркотиками серед своїх ровесників.

Козаки в парадній формі, з шапками, витягують ромів-школярів на передній план і прилюдно їх б'ють. У бійку втручаються дорослі, міліція, яка стає також на бік козаків.

У четвертій картині з'являється Будулай і зупиняє наркопротиліт. Під час конфлікту наркобаронеса Таміла стріляє в ромку Настю, яка перед тим обвинувачувала злодійку в намаганні примусити торгувати наркотиками ромських дітей. Настя помирає в руках у Будулая. Будулай покидає табір.

Кінчається опера тим, що

Клавдія й Ваня співають про те, що вони чекатимуть його повернення.

Глядачі аплодували стоячи (!) по закінченні опери...

Як же могли заслужений діяч мистецтв Росії професор Л.Клінічев та відомий романіст А.Калінін погодитися на такий варіант лібретто опери, який передбачав повний відхід від сюжету й настроїв відомого роману, а їхні колеги взяти участь у постановці такої брудної шовіністичної опери?

Можете собі уявити почуття ромів, присутніх на прем'єрі цієї антидемократичної вистави.

Про це також написано у відкритому листі до губернатора.

До речі, виступаючи в пресі, художній керівник Ростовського театру В.Кущев хвалиться, що їхній театр, завдяки постановці опери "Циган", завоював аж дві нагороди на престижному конкурсі країни "Золота Маска". Що це означає? Крім майстерності акторів (у якій ми не сміємо сумніватися), високим журі разом з цим відзначено й саму атмосферу, сам дух опери... А дух цей, як ми вже побачили, абсолютного ромофобський. Дивно, пишеться у листі, що інтелігентні люди, представники різних національностей, які мають вищу освіту, почесні звання, беруть участь у розпалюванні національної ворожнечі, неприязні щодо ромів.

Голова правління Ростовської регіональної громадської організації ромів "Амала" Павло Михайлович Ліманський пише у відкритому листі громадській організації: "Жахливо те, що опера включена в постійний репертуар театру, а з цим миритися не можна. Наша організація вже всі законні заходи, аж до звернення в суд, щоб переконати керівництво області й музичного театру виключити дану оперу з репертуару".

Організація "Амала" збирається провести мітинг з вимогою припинити розпалювання ненависти до ромів і виключити оперу "Циган" не лише з репертуару цього окремого театру, а й заборонити її постановку у всіх інших театрах Росії.

Абсолютно ясно, йдеться у

листі, що людям, які поставили цю "оперу", нічого невідомо про ромів і ромську культуру, вони й не намагалися нічого дізнатися, поспішаючи виконати наказ влади. Звідки їм знати, що ромі - неоднорідні за своїм складом, що вони поділяються на ряд етнічних груп, кожна з яких має свої локальні особливості культури. В даній опері ромські костюми і зачіски відповідають роман етнічної групи "котляри", які ніколи не були помінені в торгівлі наркотиками, оскільки це ремісники, майстри з обробки металу і матеріально живуть вони краще, ніж усі інші етнічні групи. Їхні тридцять настільки жорсткі, що не припускають навіть вживання наркотиків, а тим більше їх розповсюдження.

Не можна поодинокі факти розповсюдження наркотиків приписувати всім підгрупам етнічних ромів.

І нарешті, останнє. Невже адміністрація Ростовської області, яка виділила на постановку цієї дискримінаційної опери півмільйона рублів із бюджету області і міста Ростова, не могла знайти кращого використання державних коштів? Невже Росії мало Чечні й інших "гарячих" точок і загострення національних конфліктів на окраїнах країни? А може, було би доцільніше виділити ці кошти на програму національно-культурного розвитку ромів Ростовської області на 2005-2008 роки, підготовлену громадською організацією "Амала"? Певно, керівництво Ростовської області Росії не зацікавлене в тому, щоб грамотно вирішувати національні проблеми і не вип'ячувати їх в операх та ЗМІ для розпалювання міжнародної ворожнечі.

Редакція всеукраїнського двотижневика "Романія Яг" повністю підтримує Ростовську регіональну громадську організацію ромів "Амала" в їхньому прагненні захистити честь цілого народу і відстояти його гідність.

Аладар Адам,
шеф-редактор,
Евгенія Навроцька,
головний редактор
всеукраїнського
двожильника "Романія Яг"

ЗАДОКУМЕНТУВАННЯ ОКРЕМИХ ВИПАДКІВ ПОРУШЕНЬ ПРАВ ЛЮДИНИ

Яксьне задокументування забезпечує вас об'єктивною й фактичною інформацією. Найнезаперечніші види задокументування - це відео- і аудіозаписи, а також фотографії. Дані види доказів визнані найочевиднішими і найсильнішими. Наприклад, у 2001 році журналісти "Теле Мадрида", приватної місцеві телевізійної станції в Іспанії, провели дослідження в дитячих садках, використовуючи приховані відеокамери (законна практика в Іспанії) для того, щоб задокументувати дискримінаційні методи процедури прийому у садок. Представник державної організації дитячих садків дав одному з журналістів пораду щодо того, як відкрити дитячий садок таким чином, щоб у нього не могла бути прийнята жодна ромська дитина. На відеозаписі адміністратор радить журналісту явно не дискримінувати ромських дітей, "тому що це було б незаконно", а вносить їх у список черговості, доти, поки інтерес батьків до цього дитсадка не зникне. Відеозапис транслювався кількома іспанськими телевізійними станціями і викликав загальнонародні дебати.

На жаль, не часто вдається зафіксувати на плівці подібні порушення прав людини. Набагато частіше правозахисники, які прово-

(Продовження. Початок у попередньому номері)

дять моніторинг, повинні покладатися на інші методи свідчення жертви і показання свідків, медичну документацію або інші "офіційні" звіти. Інциденти можуть бути відтворені з допомогою збору якомога більшої кількості свідчень очевидців про той чи інший випадок. Слушним додатком буде медичний протокол (наприклад, у випадках, пов'язаних із насильством), який можна одержати, направивши жертву до лікаря і забезпечивши професійне фіксування тілесних ушкоджень медичним працівником.

Фізичне насильство як форма порушення прав людини - найбільш поширена в Європі, на жаль, стають жертвами насильства з боку скінхедів, поліції й інших представників влади, а також погромів. Хоча деякі можуть подумати, що випадок, пов'язаний з насильством, можна легко задокументувати, в дійсності все зовсім навпаки: більшість таких випадків не вдається задокументувати належним чином, і тому такі випадки часто залишаються без уваги, а жертви ніколи не домагаються правосуддя. Без ретельного, тривалого задокументування насильства можна легко заперечити те, що подібні надзвичайні випадки мають місце, або залишити їх без уваги. Тому якісне, ретельне задокументування подібних дій дуже важливе.

ERRC

(Далі буде).

ЮРИДИЧНІ КОНСУЛЬТАЦІЇ

МАЮТЬ ПРАВО БЕЗ ОБМЕЖЕНЬ СІ БАРО ЧАЧІПЕ

У статті 59 Конституції України передбачено, що кожен має право на правову допомогу без обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, етнічного та соціального походження, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Однак, у реальному житті отримати безкоштовну кваліфіковану правову допомогу, особливо представникам національних меншин, які проживають у районах Закарпатської області, в тому числі представникам ромської національності, залишається досить проблематичним.

У Виноградському районі проблему надання правової допомоги вдалося вирішити шляхом створення Центру юридичної допомоги ромам у рамках проекту "Сталити та ефективно розвинути системи захисту прав біженців/шукачів притулку й ромів України" за фінансової підтримки Посольства США в Україні. В цьому Центрі (вул. Вакарова, 22) кожен із 7 тисяч ромів, які проживають на території Виноградщини, може отримати кваліфіковану консультацію з усіх питань права від юриста даного Центру.

Досить поширеною проблемою є те, що у багатьох ромів Виноградського району відсутні документи, які посвідчують особу, свідоцтва про народження та ін.

Так, до Центру юридичної допомоги звернувся Пта Іванівна Штефанко, 1986

року народження, та Жанна Іванівна Штефанко, 1984 року народження, жителі села Великі Ком'яти, вул. Ватуїна, з проханням надати правову консультацію та представити їхні інтереси в суді для встановлення факту народження і отримання свідоцтва про народження. Зі слів Г.Штефанко та Ж.Штефанко вони народилися на залізничному вокзалі, де в той час працювала їхня мати, нині покійна. Будь-які документи, що засвідчують факт народження ромок, відсутні. Єдиним свідком факту народження цих дівчат є їхня бабуся Марія Іванівна Штефанко.

До Виноградського міського суду було підготовлено та направлено заяви про встановлення факту реєстрації народження сестер, який на основі наявних даних, показав свідка визнає факт народження заявниць, що є підставою для отримання ними свідоцтва про народження та паспортів громадянина України.

Загалом, протягом травня-червня нинішнього року було надано правову допомогу 41 рому Виноградського району, оформлено 27 звернень до органів державної влади. Крім того, надано 39 консультацій шукачам притулку в Україні, 13 скарг передано на розгляд до суду.

Віктор Григорин,
юрист-консульт проекту,
м. Виноградів

ЗРОСТАЙТЕ, ДІТИ, В ДОБРІ Й ДОСТАТКУ...

БАРОН, ЧАВОРАЛЕ, АНДО ЛАЧІПЕ АЙ АНДО МІШТИПЕ...

Слухаючи розповіді Анастасії Андріївни Юзепчук, дивуєшся, як людина, до якої життя було таким суворим, може бути щасливою?

... Пролетіли неблаганні роки, а пам'ятає вона все так, ніби це було тільки вчора.

Народилася Анастасія Андріївна 25 січня 1930 року в селі Видерть Камінь-Каширського району, що на Волині. Батько був ковалем, мали в селі хату, своє господарство. А потім - війна.

Страшні події, які відбувалися в ці жахливі роки, постають перед очима Анастасії Андріївни. Згадує вона, як приїхали до них партизани та запропонували допомогу: хотіли забрати ромські сім'ї з собою, бо знали, що в село скоро прийдуть німці. Не погодилися роми відразу іхати з партизанами, а вранці вже було пізно: німецькі війська пішли в наступ.

Жорстоко обійшлися фашисти з ромськими сім'ями: завантажили їх на вози, звели в одне місце та розстріляли. На щастя, Анастасія Андріївна залишилася живою.

Батько наказав їй разом із меншими братами втекти в ліс й сховатися. Зі слезами на очах згадує вона, як сиділи вони, діти, в кущах, тремтячи від страху.

Батьки знайшли дітей аж увечері, пішли шукати партизанів, але їх уже не було. В рідне село сім'я не повернулася, кочували аж до 1956 року, доки не поселилися в селі Переспа Рожиського району Волинської області.

Анастасія Андріївна вийшла заміж, життя пішло на лад, одне за одним з'явилися на світ дев'ятеро дітей. Та несподівано в їхню сім'ю прийшло горе: помер чоловік цієї молоді! Тоді ще жінки залишилися вона одна-однісінька, з дітьми, та ще й на світ мала з'явитися десята дитина. Згодом назвали її Тонєю.

Тяжко було змиритися Анастасії зі смертю чоловіка, та треба було думати про дітей. Проте доля і далі не була до неї милостива.

Через деякий час після смерті чоловіка згоріла хата. В жахливих умовах довелося доглядати малю. Побудували курін, варили їжу у казан, просто неба. Щоб прогодувати дітей, Анастасія Андріївна працювала теляницею. Важко було самотужки ставити дітей на ноги. Добре, хоч місцеві влада допомогла з житлом. Дали стареньку двокімнатну хатинку в полі. Там і виростила всіх. Старші діти доглядали молодших, допомагаючи матері, чим могли. Всі діти ходили у школу, хлопці потім служили в армії. Дочка повідала заміж, синів оженила.

Нині Анастасія Андріївна Юзепчук живе у місті Володимирі-Волинському, що на Волині. Тут мешкають і восьмеро її дітей. Незважаючи на важку долю, вона радіє щастю своїх дітей, онуків, правнуків. Найбільша її радість - це вся їхня велика дружна родина.

Ще за радянських часів отримала Анастасія Андріївна нагороду, золоту зірку Матері-героїні. Вона, і такі ж інші матері, є дійсно героїнями, низький їм уклін, велика вдячність, що не боялися і не бояться й нині труднощів, які пов'язані з вихованням дітей.

Якби наша держава приділяла більше уваги сім'ям, у яких виховуються багато дітей, то було б у нас більше щасливих родин. І зростали б у них у добрі та достатку щасливі діти...

**Іван Чернявський,
голова громадської
організації "Неве Рома",
м.Володимир-Волинський
Волинської області**

**На світліни: мати-героїня
Анастасія Андріївна Юзепчук біля
своїх хати.**

ТРАДИЦІЇ НАРОДНОЇ МЕДИЦИНИ

ФІТОЛІКУВАННЯ ДІТЕЙ У ДАВНІНУ

Здавна ромські жінки використовували магичні засоби, щоб уберегти дітей від хвороб. Якщо ж дитина захворіла, знову ж таки використовувалися цілий спектр таких засобів.

Одним із них було кількарарозе (протягом тижня) купання дітей, чий організм був ослаблений від народження, у воді, в якій перед тим були відварені галушки. З тією ж метою - зміцнити дитячий організм - малят купали у воді, в якій ковали охолоджували розпечене залізо. Лікувальну силу також приписували троянди, пелюстками якої масажували ніжки і все тілце хворої дитини. А взимку, коли було холодно, мати використовувала власну слину, якою розтирала тіло хворобливого немовля.

Якщо дитина була слабка і в неї починали занадто, - у порожці до інших частин тіла - росли голівка та живіт, вважалося, що її хтось зачарував. Таке дитя купали у поливці з кіньської голови - в одному відварі тричі. Після цього відвар виливали на перехрестя доріг. З цієї ж метою використовували також великий гарбуз, із якого вибирали насіння,

і туди саджали дитину, вірячи, що він витягне з неї хворобу. Дітей також омивали відваром із листя вільхи чорної.

Щоб звести наврочення, при-в'язували дитині на праву ручку червону вовняну нитку. Від "недоброного погляду" дітей обливали вугільною водою: у горнятку, з якого ніхто ще не пив, набирали воду, кидали розжарені вуглинки і примовляли: "Це від одного, це - від другого, це - від третього..." і так до дев'яти. Якщо вуглинка осідала на дно, це означало, що дитині хтось наврочив. У цьому випадку тричі обливали цєю водою ручки і ніжки дитини і давали їй трошки попити. Воду потім виливали на дорогу, тричі сплюнувши на землю, щоб це наврочення пішло в землю.

Ромські цилітельки під час лікування використовували також різні магичні обкурювання. Робили це так. З вогню витягували кілька жаринок, які викладали на якусь дощечку. З голови дитини зстригали кілька волосинок, додавали до них коріння з полину звичайного і кидали на вугілля. Цим димом обкурювали ніжки дитини.

Немовля, яке вдень і вночі плакало і взагалі було неспокійним, втихомоківали слабим відваром із макових голівок. Також його обкурювали димом від розпеченого на вуглях плодів шипшини звичайної. Ворожка тричі обходила дитину таким чином, щоб вона трошки подихала цим димом. Вогонь запалювали і гасили тричі.

Над хворою на епілепсію дитиною під час нападів прийнято було тримати замок, який висів на ланцюгу; якщо напад довго тривав, ключем відкривали і закривали цей замок, примовляючи: "Так, як зачиняється цей замок, нехай закривається твоя хвороба. Хай вона перейде на воду й камені".

При серцевих нападах у хворої дитини відрізали кічнички волосою, яке кидали у вогонь. Поки воно горіло, примовляли заклинання: "Як цей вогонь спалює це пасмо, так нехай згине і хвороба. Дим цей нехай підніметься вище дерев, до хмар". При серцевих хворобах дітей також обкурювали димом плек ялівцю, який кидали на розпечені вуглинки.

(Далі буде)

ЗВИЧАЇ, ОБРЯДИ

У ДЕНЬ ІВАНА КУПАЛА

■ Літній місяць липень роми колись називали "липець", словацькі й чеські роми - "червонець" і "сечень". Цього місяця ромські табори багато часу проводили на природі, біля лісу. Збирали ягоди, гриби й інші лісові дари, а також лікувальні трави, особливо сьомого липня, на Івана Купала.

Із багатьох липневих свят це свято вважалося (і вважається) найбільшим і найсвітлішим.

У ніч на Івана потрібно було підготуватися до ворожіння. Наші прабабки готували злля, мазі, багато ліків, заготовляли "напої для кохання", приворотні. Цього дня все це злля були особливо "сильним".

Ромки, щоправда, не плели ніяких вінків: їм це не потрібно було робити, бо вони вміль більше. Ось, до прикладу, одне з ворожіння на Івана Купала. Дівчина загадувала, чи любить її коханий і чи буде з ним спільне майбутнє. Вона знаходила в лісі папороть і до десятої ранку мала пересадити цю чудову рослину біля входу до кибитки або біля порога своєї хати з лівого боку від дверей. Зі словами: "Івану і всьому Бог - голова, а мені - коханого (ім'я)" поливала папороть. Наступного ранку дівчина йшла подивитися, прийнялася рослина чи засохла. Це і було знаком: той хлопець її доля або ні.

Деякі звичаї збереглися й досі. У день Івана не можна різати круглі овочі й фрукти, особливо - гарбуз, диню чи кавун. Не можна рубати щось сокирою, не дай Боже, в цей день зарізати свиню, корову або іншу живність. Все це накличе бду на всю сім'ю по родовій лінії на весь рік.

Ромки вміль ворожити на листях дерев. У день Івана Купала знаходили в лісі молоді березу, трохи вищу за них, і, стоячи спиною до дерева та обхопивши берізку ззаду руками, тричі шепотіли ім'я коханого, а також голівку папороті, скільки йому наразі років. Розпустивши волосся, починали трясати берізку, поки не спаде трістя.

У дитинстві, коли я це бачила, то сміялася, а моя бабуся говорила, що не можна сміятися під час ворожіння. Коли з берізки падало багато листочків, дівчина рахувала їх, і якщо їх стільки, скільки років її коханому, то вони будуть щасливі, і весілля відбудеться цього ж року. Проте, якщо листя стільки, скільки років вам обом, то ви його скоро розлюбите, а він вас - ні. Ну, а коли листочків було дуже мало, то це говорить про те, що він вам не пара, мріє про іншу. При цьому ворожінні можна було багато чого ще передбачити.

Є у ромів і обряд "на удачу" і "захист від негод". Розпалювалося велике вогнище, і дівчина зі своїм обранцем перескакували через вогонь зі словами: "Вогонь нижче за нас, як ми - вище вогню, так і сім'я наша у благопо-

луччі й успіхах завжди перша". Цим способом дуже добре було зміцнювати родинні почуття.

У ніч на Івана Купала ворожили й на картах, і це було найліпше ворожіння за весь рік.

У день Івана Купала, особливо після полудня, не можна сердитися й ображатися на своїх рідних, тому що прокляття відразу збуваються.

Цього дня добре було "очищатися" від багатьох наврочень, хвороб, шкідливих звичок, від глибокої туги. Від наврочень і нечистих дим охороняли звіробій, чистотіл, квітки фіалки або ромашки. Відвар цих трав додавали до води, в якій мивалися. Лікуватися краще було до 10 години ранку.

Чарівні властивості у день Івана Хрестителя набуває збір трав, який краще збирати власноруч. Це: листя мати-й-мачухи, ожини, вересу, коріння "мильняки" лікувальної, малини, солодконого кореня, - все по 20 г. Взяти 2 ст. ложки збору, залити півтора стаканами окропу й настоювати 15 хвилин. Процідити й приймати по 3 ст. л. через кожні півгодини. І цей збір виликуює від багатьох хвороб.

Усі табірні ромки знали, що зібрані цього дня чайні троянди, настояні разом із грушами, - це "напій кохання", а яблука й гілочки вишні дають бадьорість, силу, стійкість. Зібрану на Івана Купала кропиву сушили і залишали на цілий рік: в ній дуже багато корисних властивостей. У ромок були секретні рецепти напоїв з кропиви "на омолодження" й "дове життя", які відомі були не багатьом, а знання передавалися лише у спадок.

Багато чудесного є в день Івана Купала, або Хрестителя. Тому не пропустіть марно цей особливий день.

**Ніка Рождественська,
м.Дрогобич**

2005 РІК - 60-РІЧЧЯ ВЕЛИКОЇ ПЕРЕМОГИ

ТАБІР ІДЕ В НЕБО

ТАБОРО ДЖАЛ АНДО ЧЕЙРІ

Доля підготувала 84-річному рому Михайлові Іванову з м.Мінськ (Білорусь) сумний рекорд - за чотири роки Великої Вітчизняної війни він випробував пекло 6 нацистських концтаборів.

Ось його розповідь.

У перші дні війни в наше селище Непожитки на Псковщині приїхали частини регулярної Червоної армії. Бійці веселилися, купалися в річці, але раптом над залізничною станцією Стремукта з'явилися німецькі літаки і почали скидувати бомби на паливні склади. Діялося щось неймовірне: коні без кавалеристів розбіглися в різні боки, крики, паніка.

Наші війська відступили зі селища, проте табір не встиг піти з Псковщини, незабаром окупованою німцями. Я допомагав батькові Олександрові Васильовичу збирати в населення продукти, після чого їх відвозили на конях у ліс партизанам. Однак німецький старшина Петро Масалай доніс про наш лісовий "пригоди німецькому" коменданту на прізвисько "Троза". Чому "Троза"? Цей харчовий завод багато людей. А спочатку, як тільки заїхав у селище, то відразу з пістолета перестріляв усіх курей. Потрапив під гарячу руку, то й людину, як курку, міг пристриляти. За його наказом розстріляли всіх родичів моєї майбутньої дружини - близько 50 осіб. О 4 години ранку німці оточили наш будинок в селищі Єлизаветині. Всіх загнали прикладами в автомашину, навіть дітей маленьких, котрим було від 1 до 5 років, брали за ноги і кидали в кузов.

От так я потрапив у перший концтабір Моглино, що був розташований у Пскові недалеко від залізничного вокзалу. Жнок і дітей розмістили в бараках окремо від чоловіків. У Моглино відразу за бараками тяглася довга траншея з березовим п'ятиметровим хрестом. Євреї і ромів змусили спочатку рити цю траншею, а потім їх там і розстрілювали. Ми навіть чули, як стогнали в ній поранені.

Через тиждень ромів і євреїв викинували на території концтабору буквою "Т". Прийшов конвою і повів усіх євреїв на розстріл. Настала наша черга. Поруч з мною стояли старший брат, 1919 року народження, і батько. Раптом до конвоюного підбігає німецький офіцер в есесівській формі з пакетом у руках. Ви можете собі уявити, що наше життя вирішували хвилини - в пакеті була вказівка припинити розстріл. Нас знову загнали в барак. У напрузі минуло кілька днів. На третій день нас

збрали на псковській товарній станції Звідти - всіх у вагони, де розміщалися конвоїри з кулеметами і вівчарками. І везели. У вагоні перебували 60 ромів і два полонені російські офіцери. Я не знаю, звідки в них виявився німецький багнет, яким вони проломили у вагоні підлогу. Однак втекти не встигли - потяг зробив зупинку в Ризі. Німці переварили вагони і знайшли дірку. Спочатку хотіли висмикнути з вагона мого батька, але я прикрив його. Тоді потягнули мене і рома з Гатчини на ім'я Іван Іванович. Привели нас у службовий вагон. Мого напарника роздягнули догола, покляли на підлогу. Один німець сів йому на ноги, другий на голову, а третій, засувавши рукава, почав бити металевим шомполом. При кожному ударі шматки шкіри з м'ясом вивалювалися назовні, він спочатку кричав, потім затих. Його скинули з лавиці й облили з відра водою. Наказали роздягати й мені. Та ж "порція" від шомпола залишилася на моїх плечах. Нас кинули на носилки і назад, у вагон. Потім строем усіх погнали до Ризі. Йти самостійно ми не могли. Батько з моїм старшим братом мене просто волочили. Молодість, страх і бажання вижити, напевно, виявилися сильнішими за смерть.

Так ми опинилися в концтаборі Саласпілс, де утримувалося багато російських, латвійських і литовських ромів. Близько трьох тижнів ми споряджували там оборону укриття для німецьких солдатів. На добу нам виділяли кілограмовий буханець хліба і каву, якщо так можна назвати бурі поміи. Усе ділили на 11 ув'язнених - кожному виходило по невеличкій хлібній "пластинці". На обід нам ще додавали по півлітровому черпаку шавлю чи шпинату. Варто було під час роботи лише на хвилину зупинитися, як налітали конвоїри і забивали до смерті. Один день на тиждень ми не працювали, тому що конвоїрам належав вихідний день. Іноді в табір заїжджали німці з фронту. У них була така забава - вривалися в'язні в барак і починали нас бити підкованими чоботями. Після відвідувань непроханих "гостей" весь барак був залитий кров'ю побитих в'язнів.

Чи багато дітей ромів було в концтаборі Саласпілс?

- Порахуйте, у Саласпілсі було близько 300 ромських родин, а в кожній з них - по 5-10 дітей. З ними не церемонилися - хапали за руки, ноги і кидали в піч крематорію. Хоча від роду цим дітям було від 2 до 5 років.

Незабаром нас знову завантажили у вагони і під покровом ночі привезли в концтабір польського міста Данциг. 3,2,5 тисячі привезених суди в'язнів Саласпілса живими залишилися близько 500 осіб, інші були втлені в бочках, наповнених водою. Занурять головою і тримають, поки людина не захлидеться, а потім трупи звозили машинами в крематорій. У Данцигу відправили в крематорій і мого батька. Він був багатирем - зростом 2 метри 20 сантиметрів, а йому на добу видавали 50 грамів хліба. Я з двоюрідним братом занесли виснаженого батька в умивальник і почали мити, але нас відігнали прикладами. Більше я його вже не бачив. Привезли в Данциг і мого старшого брата, але там його викрили в організації втечі ув'язнених і розстріляли. Наступний концтабір був австрійський Маутхаузен на березі Дунаю. На той час я вже надивився чимало жавів, та мого доуму, був найстрашніший з усіх концтаборів. Тут лікарі-есесівці відбирали по 50 молодих здорових хлопців, у так звану "півсотку", після чого протягом місяця відгодували, як на забій. Потім у них брали кров для порятунку поранених німців, причому висмоктували

шприцами всю до останньої краплі. Як тільки хтось із "донорів" починав непритомніти, падав з ніг, його відразу на носилки й у крематорій. Я і сам неодноразово дивився в піч крематорію. У це важко повірити, але людина згоряла там, як виплеснутий бензин, і тільки по лотках у великий чан стівав лодзький жир. Ми потім милися милом, звареним з кісток коліщків в'язнів Маутхаузена.

Минуло небагато часу, і нас повели в концтабір Гузен, що також був на території Австрії. Звідси я навчався втяти з чувашем Колькою Меркіним і українцем Іваном Литвиним. Ми навіть озброїлися компасом і вирішили пролітати через люк, по якому був прокладений електрокабель. Я проповз

півсотні метрів і зрозумів, що всі сили лишили мене. Повернувся назад у табір, а що стало з друзями - близько 300 ромських родин, а в кожній з них - по 5-10 дітей. З ними не церемонилися - хапали за руки, ноги і кидали в піч крематорію. Хоча від роду цим дітям було від 2 до 5 років.

Незабаром нас знову завантажили у вагони і під покровом ночі привезли в концтабір польського міста Данциг. 3,2,5 тисячі привезених суди в'язнів Саласпілса живими залишилися близько 500 осіб, інші були втлені в бочках, наповнених водою. Занурять головою і тримають, поки людина не захлидеться, а потім трупи звозили машинами в крематорій. У Данцигу відправили в крематорій і мого батька. Він був багатирем - зростом 2 метри 20 сантиметрів, а йому на добу видавали 50 грамів хліба. Я з двоюрідним братом занесли виснаженого батька в умивальник і почали мити, але нас відігнали прикладами. Більше я його вже не бачив. Привезли в Данциг і мого старшого брата, але там його викрили в організації втечі ув'язнених і розстріляли. Наступний концтабір був австрійський Маутхаузен на березі Дунаю. На той час я вже надивився чимало жавів, та мого доуму, був найстрашніший з усіх концтаборів. Тут лікарі-есесівці відбирали по 50 молодих здорових хлопців, у так звану "півсотку", після чого протягом місяця відгодували, як на забій. Потім у них брали кров для порятунку поранених німців, причому висмоктували

шприцами всю до останньої краплі. Як тільки хтось із "донорів" починав непритомніти, падав з ніг, його відразу на носилки й у крематорій. Я і сам неодноразово дивився в піч крематорію. У це важко повірити, але людина згоряла там, як виплеснутий бензин, і тільки по лотках у великий чан стівав лодзький жир. Ми потім милися милом, звареним з кісток коліщків в'язнів Маутхаузена. Минуло небагато часу, і нас повели в концтабір Гузен, що також був на території Австрії. Звідси я навчався втяти з чувашем Колькою Меркіним і українцем Іваном Литвиним. Ми навіть озброїлися компасом і вирішили пролітати через люк, по якому був прокладений електрокабель. Я проповз півсотні метрів і зрозумів, що всі сили лишили мене. Повернувся назад у табір, а що стало з друзями - близько 300 ромських родин, а в кожній з них - по 5-10 дітей. З ними не церемонилися - хапали за руки, ноги і кидали в піч крематорію. Хоча від роду цим дітям було від 2 до 5 років.

від фашистів. Хто міг, той повинен був узяти в руки зброю. Озлобленість була неймовірною, та ще солдати почастивали нас горілкою. Уявляете, який з мене був солдат, коли на початку війни я важив 104 кілограми, а на момент звільнення - 32. Багато ув'язнених не змогли втриматися і померли від переїдання. Разом із армією ми потім поверталися на батьківщину.

Скільки ж ромів знищили нацисти під час Другої світової війни?

- Ковачий спосіб життя довоєнних ромів, а також відсутність якихось реєстраційних документів не дозволяють назвати точну цифру загублених безумно, мова йде про десятки, а про сотні тисяч загублених ромів. За свідченням документальних джерел, в одному лише Освенцімі було спалено близько 20 тисяч ромів з європейських країн. У спеціальній літературі наводиться цифра загальної утрати ромів у республіках колишнього СРСР - 30 тисяч загублених. Імовірно, вона також занижена. На території однієї лише Сербії за роки гітлерівської агресії було вбито 28 тисяч ромів. За оцінкою автора книги "Загадка Балтійських ромів" Вальдемара Калініна, з 1941 по 1945 роки нацисти знищили близько 40 відсотків ромського населення Білорусії. Що стосується сьогодення, то на 2000-й рік, зазначає Калінін, у Білорусії проживало 16 тисяч 700 ромів.

Улітку 1942 року в лісах поблизу білоруського містечка Хойники польцейські захопили 12 ромських родин. Привезли їх у селище і під дулами автоматів змусили весело танцювати. Під час цієї "гіррової" вистави, ромів, як танцювали, по одному розстрілювали на оміній від горя сільській вулиці.

Про невилковану рану народу з різнобарвних ромських кибинок будувати пам'ятати лише хмари, як пливуть по небу, тому що єдиними свідками більшості злочинів були самі вбивці. Запитати б у небес, але вони відповідають вам гордим мовчанням...

Після війни Михайло Іванов поїхав у багатолюдний Париж, щоб розшукати загублених за роки нацистської окупації родичів. Як виявилось, на війні дива трапляються не часто...

Від знайомого ромак Михайло Олександрович довідався, що на його маму Ганну Миколаївну в Саласпілсі нацькували есесівських вівчарок. Кілька братів і сестра відкупилися на залик рідної крові зі звільненої Риги. Це близько 50 родичів назавжди залишилися на далекій війні й у пам'яті легендарного рома.

Підготував Олег Козловський, м.Мінськ, Республіка Білорусь

РУХАЄМОСЯ ПО ІНТЕРНЕТ-САЙТАХ

Минулого номера ми розповіли про один із найцікавіших, на наш погляд, Інтернет-сайтів - <http://zigane.pp.ru>, який підготував Микола Бессонов.

Нині пропонуємо вам, шановні читачі, загальний аналіз ще трьох сайтів Ротії: "Цыганский сайт" - <http://romanes.narod.ru/>; "Rom Biblio" - <http://www.rombiblio.ru/>; "Цыгане в сети" - <http://cygane.narod.ru/>.

"Цыганский сайт"

Цей молодіжно-розважальний сайт, як написано в анонсі, розповідає про коротку історію ромів, їхню мову, мена тощо. Тут записані також мелодії відомих ромських пісень, які можна використовувати для мобільних телефонів.

На прохання користувачів сайту, опублікований російсько-

ромський словник, підготовлений Володимиром Лисяновим.

Сайт був відкритий у 2002 році. На жаль, за 3 роки він майже не поповнився матеріалами. Бажає кращого і словник. Шкода, що на сторінці "Рецепти" опублікований лише один рецепт ромської кухні, хоча, як ми знаємо, у Угорщині та Словаччині випущені цілі книги кухарського мистецтва.

"Rom Biblio"

"Rom Biblio" - є сайтом, підготовленим за фінансової підтримки Інституту Відкритого Суспільства (OSI) м.Будапешт.

Як сказано в анотації, основною частиною проекту було збереження літературної та культурної спадщини російських ромів, їхніх творів, написаних протягом 1928-1938 років.

Передбачалося з допомогою віртуальної бібліотеки ознайомити широкий загал користувачів з унікальною культурною спадщиною. І хоча сайт був створений 15 вересня 2001 року (Едуардом Шліліним та Валентином Волошиним), переглянути його сторінки не можна, оскільки вони не відкриваються.

"Цыгане в сети"

Автори цього сайту намагалися поліпшити пошук інших подібних сайтів і ресурсів у системі Інтернет. І хоча сайт був відкритий в 2003 році, шкода, що не всі його сторінки відкриваються. Одним із найкращих є сайт "Рома Урал", де подається інформація про конкурси, конференції, круглі столи, гранти, які надаються ро-

мам, котрі хочуть отримати вищу освіту, і т.ін. Є тут і фотознімки.

Цей сайт підготовлений представниками Катеринбурзької цыганської національно-культурної автономії.

Цікаво, інформація про ситуацію щодо дотримання прав людини в Росії доповідалася у вересні 2004 року в американській Гельсінкській Комісії у Вашингтоні.

До речі, на сайті зустріється, що виплати компенсацій по Голокосту у Свердловській області проводиться тільки ромам, які народилися до 1937 року, і лише тим, праця яких використовувалася на примусових роботах, а не так, як в Україні, - всім ромам до 1945 року народження. (Далі буде).

Єва Сюрет

ЛИСТИ НАШИХ ЧИТАЧІВ

Я ЩАСЛИВА, ЩО Я РОМКА

МЕ БАХТАЛІ, СО МЕ СІМ РОМНІ

Велика Лепетиха - це селище, в якому я народилася, виросла і живу. В ньому мешкає близько 30 сімей ромів, серед них - люди похилого віку, підлітки, діти.

Через газету "Романі Яг" хочу розповісти про себе, про свою чудову родину. Мені 19 років, навчаюся на другому курсі Великолелетинського професійно-технічного училища. Тут я здобуваю професію "продавець продовольчих та непродовольчих товарів". Після закінчення місцевої ЗОШ № 1 мріяла поступити на факультет журналістики, але, на жаль, забракло коштів, й тому моя мрія не здійснилася.

В училищі, де я навчаюся, жодна святкова подія не відбувається без моєї участі. Я пишу вірші і на святка їх читаю. Неодноразово друкувалася у місцевій газеті "Таврійські вісті". Маю почесні грамоти. Крім стилістики, отримую щомісяця премію зі стипендіального фонду. А ще я голова учнівського комітету і староста у своїй групі. У сніч цього року я написала невеличку статтю: "Мій улюблений куточок у рідному краї", в якій розповіла про своє селище. Відіслала її в Київ у редакцію "Робничої газети" (адресу дізналася з нашої районної газети).

ти, де друкували про конкурс для молоді, який оголосила "Робничою газетою". На жаль, конкурс минав, і мій лист вчасно не встиг надійти, але мені вислали на згадку газету з моєю статтею.

Нещодавно на уроці математики моя близька подруга сказала: "Тамаро, ти на зовнішній вигляд більше схожа на українку, ніж на ромку, і одягаєшся ти не так, як деякі з них, чи хотіла б ти бути українкою, а не ромкою?" Моя відповідь була такою: "Я щаслива, що я ромка. Незважаючи на те, що я користуюся косметикою, одягаю європейські сукні, тобто те, що мені до вподоби, я б ніколи і нізащо не проміняла свою націю ні на яку іншу". Тоді моя подруга, подивившись мені в очі, раптом промовила: "Чому я таке безглузде запитання тобі поставив, адже тебе всі тут люблять за твій характер, за здібності, і я тебе люблю найбільше з усіх подруг".

Пригадую своє дитинство, коли вранці я прокидалася, а мама була вже на роботі. Вона працювала багато років дояркою на фермі. Коли поверталася додому, одягала, годувала, вимивала нас і відправляла мене в дитячий са-

дочок, а моїх старших сестричок до школи. Батьки виховали чотирьох доньок. Три мої старші сестри уже заміжні, мають свої сім'ї. Я вдячна Господу, що в нас усе добре, що мій тато лишився живий, хоча й, бідолашний, тепер інвалід II групи (ще у 1986 році його збила машина, за кермом якої був водій у нетверезому стані).

Класний керівник мені сказала, що якщо я закінчу училище з дипломом з "відзнакою" і якщо матиму бажання, то, певно, поїду навчатися далі, здобувати ще якусь професію. Можливо, так і буде. Але попереду ще один рік навчання в ПТУ-22.

Про те, що в м.Ужгороді випускається газета "Романі Яг", я дізналася від Миколи Сергєєва, який проживає в місті Каховці.

Лишайтеся з Богом! Ангел Девлеса!

Пропоную читачам "Романі Яг" два свої вірші.

Усе погане хай минеться

*Яскраво в небі сонце сьє,
Старенький ром у нас співає.
Коли надій він плаєкає,
То все навколо розціває.*

*Усе погане хай минеться,
Для ромів щастя посміхнеться.
Нехай Господь від горя захищє,
Добробут хай родини нашє осяєкає.*

Не сумуй

Присвячую всім людям похилого віку

*Не сумуй, що ти вже не дитина.
Білим цвітом відцвіла твоя калина.
Не сумуй, що швидко час минє,
І що вдалину жєття руєкає.*

*Не сумуй, що лихо завітало
І тяжке жєття
про себе нагадало.*

*Не сумуй і не втрачай надії:
Доля посміхнеться,
і здійсниється мрія.*

*Не сумуй, що плакати довелось.
Сльози - то вода, лише вода.
Не сумуй, що біє вже волосся
І що поруч радість і журба.*

*Не сумуй, що старість уже близько
І птахи летять, курлячуть низько...
Не сумуй, що в молодість
немає вороття -*

*Вирухало, мабуть, в новє жєття.
До цих зморючок
і до сивого волосся*

*Й я не зможу звикнути ніяк,
Хоч моє жєття уже сплєлося
І руєкає вєсру, начє птах...*

**Тамара Осман,
сміт В.Лепетиха
Херсонської області**

ПІДНЯТИ ДУХОВНИЙ РІВЕНЬ ВАЗДАЄ О ДУХОВНО ВАЗДИПЕ

Ром Дмитро Богданов з м.Маріуполь - пастор церкви євангелістів в цьому місті. Ромський церкві євангелістів близько трьох років. Ромська община церкви нараховує 70 осіб із офіційно зареєстрованих у місті 6000 ромів. До чергової роковини цієї церкви роми збираються приурочити благодійну акцію "Наркотику - ромське НіГ".

Церква планує офіційно зареєструвати товариство, мета якого допомогти малозабезпеченим сім'ям, а саме: гумантарна, соціальна та правозахисна. Дві ромські церкви євангелістів - міст Маріуполя та Мерефи Харківської області, пастор якої теж ром - Микола Бурлуцький, збираються створити всеукраїнський євангелістський ромський місію. Основна ціль місіонерів - підняти духовний рівень ромського народу.

У регіонах України ромські церкви планують мати офіційно зареєстровані общини, товариства. Фінансова база формуватиметься на основі регіональних ромських організацій. Саме ці фінанси й ідуть на допомогу малозабезпеченим сім'ям, які живуть по всій Україні. Голови ромських організацій шукають підтримки також від благодійних фондів.

Дмитро Богданов вважає, що, насамперед, ромський народ повинен пройти духовне виховання. Тому нещодавно в м.Мерефа відбулася друга Всеукраїнська євангелістська ромська конференція, на якій були запрошені пастори з різних регіонів України та представники церков близького та дальнього зарубіжжя.

Протягом 3-5 років пастори ромських церков планують організувати конференції, на яких доноситимуть ромам своє бачення майбутнього ромського народу. Д.Богданов також розповів про існування місіонерського проекту, детально ознойомивши з ним учасників конференції.

Ромські церкви євангелістів Маріуполя та Мерефи налагоджують стосунки з церквами євангелістів дальнього зарубіжжя: в першу чергу Голландії та Америки.

Дмитро Богданов говорить:

"Щоб створити єдину всеукраїнську ромську євангелістську місію для поліпшення життя людей, роми всіх регіонів нашої країни повинні бути духовно підготовлені".

**Людмила Кравченко,
м.Бровари
Київської області**

КНИЖКОВА ПОЛИЧКА

"ЄДИНА РОДИНА" "КГЕТАНІ ФАМІЛІЯ"

вою голови Закарпатської ОДА Віктора Балоги, який представляє нашу область як полікультурний, багатонаціональний край різних конфесійних напрямів.

Начальник відділу у справах національностей Закарпатської ОДА Юдіта Євчак подає оглядо-

ву статтю "Центр культур національних меншин Закарпаття".

Необхідно зазначити, що такий Центр є поки що єдиним на теренах України. Адже тут не лише проводяться семінари, тренінги, постійно діючі виставки творів молодих та досвідчених художників краю, а і надається матеріальна й інформаційна допомога. Це - корпоративний популяризаторський центр культурно-історичної спадщини етнічних спільнот краю.

Центр національних меншин був створений 11 жовтня 1999 року розпорядженням голів ОДА та обласної ради. Спочатку його очолював Лев Луцкер, талановитий організатор; пізніше ним керував Йосип Соломон. Нині директором Центру є Марія Юривна Моца (Гаврилешко), яка приносить багаті здобутки і спрямовує роботу на подальше затвердження гарантованих Конституцією України прав і свобод

представників національних меншин.

Оскільки Закарпаття є унікальним краєм, в якому проживають представники 34 національностей і який має кордони з 4 державами, під час реформування з приходом нового керівництва відділ у справах національностей облдержадміністрації був залишений. Наразі його очолює молодий, але досвідчений спеціаліст Юдіта Берталонєвна Євчак, з ініціативи якої фактично й була створена ця книга.

Видання, виготовлене на прекрасному крейдяному папері, ілюстроване численними фотографіями про діяльність 51 національно-культурного товариства зі статусом обласного, у тому числі 11 угорських, 4 румунських, 2 російські, 15 ромських та інших.

Роздінкою видання є розділ "Фотофакти без коментарів", у якому вміщені світліни з архіву національно-культурних товариств Закарпаття під рубрикою "Упізнай себе".

Євгенія Навроцька

Ионастар

ШЗРО 10

ИСУСО ДОПХЭНЭЛ, СО ВОВ ИСИН ДЭВЛЭХКОРО ЧАВО

22. Тай сля тунчи дэ Ерусалимо сырботори, кала свєнтисарэнас храмо, тай сля івєнд.
23. Тай пхирда Исусо дэ храмо, дэ Соломонохоро прытворо.
24. Иудєя стидинєпэ паша Лэ тай пхэнэнас Лэсти: "Скици Ту авэга тэ пхавэрэ амэрэ вода? Сар Ту Мєссия, пхэн амэнди чачимага".
25. Пэ кала лава Исусо пхэнэнас лэнди: "Мэ пхэнэнас тумэнди, тай тумэ на патян; рындуля,

савэ Мэ тирав вэж Дадэ Мурэ, вонэ пхэнэн пала Ман.
26. Тай тумэ на патян, колэсти, со тумэ на Мурэ бакрэ, сар Мэ пхэнэнас тумэнди.
27. Мурэ бакрэ кандэн гласо Муро, тай Мэ джанав лэн, тай вонэ джан пала Ман.
28. Тай Мэ дав лэнди вєчно дживимо, и на хасяэзна накала, тай нико на черэла лэн Мурэ вэстэндэр.
29. Дад Муро, Саво Манди лэн дьяна, барэдэр вэсвэрэндэр, тай нико на вычэрэла лэн Лэхкэрэ вэстастэр.

30. Дад тай Мэ екх патив".
31. Катэ упалэ Иудєя полиле бара, соб тэ помарэ Лэ.
32. Исусо пхэнэнас лэнди: "Бут лаче рындуля сикавдом Мэ тумэнди; пала саво лэндэр камэн тэ помарэ Ман барэнца?
33. Иудєя пхэнэнас Лэсти: "На пала лаче рындуля камах тэ помарэ Тут барэнца, а вэж колэ, со Ту кошух Дэвлэ, тай пала колэ, со Ту - машэв, ай тирэх Еджино Пэ Дэвлэга".
34. Исусо пхэнэнас лэнди: "Чи на чиндо дэ тумарэ Упхэнима: "Мэ пхэндом: тумэ дэвлэ?"

35. Кала Вов акхарэл каи кодолэн, касти дума Дэвлэхкири сля пхэнди, тэ вса, со чиндо дэ Лилэн, тирэпалэ,
36. Сости тумэ пхэнэн, со акасэ Дэвлэ Кодэва, Ка Дад свэнэтисарда тай бичхалда дэ мюля, та со Мэ пхэндом: "Мэ - Чаво Дэвлэххоро?"
37. Кала Мэ на терав рындуля Мурэ Дадэххэрэ, на патян Манди.
38. А кала тирав, патян рындонэнди, сар на патян Манди, соб тэ уджяэ тай тэ патя, со Дад дэ Ман, тай Мэ дэ Дадэ".

39. Тунчи упалэ родыне тэ хутлэ Исусо, тай Вов уджля лэндэр.
40. Тай упалэ джля пала Ир-дано, тєв болдэлэс Иоано, тай ачильяпэ котэ.
41. Бут манушн авэнас Лэстэ тай пхэнэнас, со Иоано на терэлас нисаво дыво, ай вса, со дэдумана Иоано пала Исусо, чачимага ачля.
42. Тай бут манушн котэ патяэ дэ Лэххоро лав.
**Переклад
Миколи Бурлуцького
та Олени Марчук**

Свэнто Бахтало Лав

"Гомін жаху пролунає натовпом. Він робить Себе Сином Божим! Треба негайно покарати Його за Богозневагу. Марно Исус вказував їм на слова Писання, де всі віруючі названі "синами Божими". Їхнім аргументом було лише каміння. Цього разу Исус, двоєм уникнувши смерті, пішов на Єлеон. Його прощання з містом було сумним".

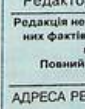
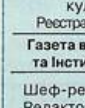
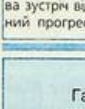
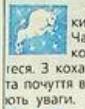
Олександр Мень, "Син людський", Львів, Монастир монахів студійського уставу, видавничий відділ "Свічадо", 1994, ст.126

НА ДОПОМОГУ РОМСЬКИМ НЕДІЛЬНИМ ШКОЛАМ

Поради від Ради
Драбаріне катаре Рага

з 6 по 19 липня

Овен - здоров'я вимагає уваги, перевірте органи травлення. Комерційні справи завершаться вдало, але прибуток отримаєте пізніше. Для тих, хто збирається у подорож, краще мати при собі зайві гроші. Можливі несподіванки. Плітки, що останнім часом виникають навколо вас, лише свідчать про вашу популярність. Взагалі, у вас є надійна команда колег, справжні друзі та вірні почуття.

Телець - займіться невідкладними господарськими справами, а з заробітками троху почекайте. Час, присвячений родині, буде для вас відпочинком. Друзі запросять на свято - з радістю погоджуєтесь. З коханою людиною, на жаль, можливі непорозуміння, та почуття від цього не зникнуть. Органи травлення потребують уваги.

Близнята - здоров'я - найважливіше, чим слід займатися найближчими двома тижнями. Також корисно приділити увагу молодшому у родині. Стари непорозуміння можна вирішити на вашу користь 15-16 липня. Справи, пов'язані з нерухомістю, краще довірити фахівцям. Найприємніше - це особисті стосунки. Вас кохають, хоча знітаєся в цьому й не поспівають.

Рак - якщо є нині на свої щасливі люди - то це ви, шановні Раки. Вам можна робити все, що побажаєте, але в рамках 10 заповідей. У липні все вийде вдало! Дякую мистецтва не дозволяють відчувати поодинокі почуття, та стосунки з важливою для вас людиною налагоджуються. Зробіть заробіток джерелом приємного спілкування та натхнення, тоді й прибуток буде значно більший.

Лев - вам корисно зустрітись найближчим часом із далекими родичами та старими друзями. Можлива подорож, але вона цілком заложить від вас Раків, Риби та Скорпіони можуть викликати роздратованість, не піддавайтеся на провокації. Спина - вразливе місце, уникайте протіж.

Діва - прибуток, отриманий нещодавно, надихне вас на інтенсивну роботу. Родина стосунки досить складні, та від вас залежить дуже багато. Розпочати серйозну справу можна, проте розраховуйте тільки на моральну підтримку з боку родичів та друзів. Ділова подорож буде вдалою, заздалегідь підготуйтеся до неї. Перевірте серце та судини!

Терези - до вашої осені завітають гості, досить неочікувані. Цей візит може стати початком співпраці, яка принесе прибуток. Не забувайте, робота - для життя, а не життя для роботи. Час працює зараз на вас, і навіть, якщо ви не встигаєте, будьте спокійні, - можливо, Бог вас просто оберегає від несподіваного кроку. Особисте життя - прекрасне! А от нірки можна перевірити.

Скорпіон - дуже прикро, що ви не можете жити за власним сценарієм. Уникайте конфліктів і брехати - це різні речі. Згадайте, що ви м'які та лухнасті! Зі старшими родичами бажано порадитися з приводу матеріальних витрат. У коханні вам нелегко, але будьте чесними хоча б із собою, поважайте себе. Болі у хребті та суглобах можуть тривою згасити настрої.

Стрілець - ви на порозі нового життя, тому не гайте часу, застосуйте всі свої таланти та все своє сумління. Пропозиції співпраці надійдуть від людей, які були з вами у не найкращих стосунках. А от добрі друзі поки що не готові вас підтримати, вони вирішують власні проблеми. Приватне життя подарує багато несподіванок та заспокоїть вашу нервову систему.

Козеріг - найближчим часом доведеться вирішувати проблеми друзів. Та будьте впевнені, що ви тим самим можете уникнути власних негараздів. У господарських справах зверніться за допомогою до фахівців, звичайно, це буде коштувати дорожче. А саме матеріальне становище зараз у вас не дуже стабільне. Особисте життя подарує нові самітні. Приділіть увагу судинній системі.

Водолій - нове оточення спонукає до інших правил у спілкуванні, та поступайте вашими головними принципами не раджу. Підтримка з боку родичів надійна й дуже доречна. Найближча зустріч із друзями допоможе накреслити плани на майбутнє. Чекайте на прибуток від давно завершеної справи. Стережіться простудних захворювань.

Риби - уникайте конфліктів з колегами. Не всі можуть вибачитися, дехто схопе продовження сварки. Матеріальні збитки липня компенсуються запланованим прибутком. Добрі друзі завітають до вашої господині, а на вас теж чекає недалека подорож. Важлива зустріч відбудеться 12-14 липня. В особистому житті - значний прогрес! Регулюйте обмін речовин.

РОМАНІЯ
Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства
Регістраційне свідчення серія КВ №5877 від 20.02.2002 р.
Газета виходить за підтримки Європейської комісії та Інституту Відкритого Суспільства (м.Будапешт)

Шеф-редактор: **Аладар АДАМ**
Редактор: **Євгенія НАВРОЦЬКА**

Редакція не завжди поділяє позицію авторів. За точність наведених фактів відповідас автор. Редакція зберігає за собою право виправляти нову і скорочувати матеріали.
Повний або частковий передрук матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романія Яг"

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: 88000, м.Ужгород, вул.Дунаєвського, 18, телефон (03122) 61-39-56.
E-mail: ry@mail.uzhgorod.ua
http://www.romaniyag.uz.ua

Віддруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13.
Умовн. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 302

Пропонуємо увазі учнів недільних шкіл одну з найвідоміших ромських казок - казку про Вайду і Ружу. Цей фольклорний твір добре відомий у Росії. Як вважає знайомий у світі ромолог Л.М.Черенков, сюжет цієї казки запозичений російськими ромами від ромів групи "ловари", які прибули на територію Росії з Австро-Угорщини в кінці 19 - на початку 20 століття.Цю казку ми взяли зі

ПРО ВАЙДУ І РУЖУ

Жили собі роми. Іздили вони по лісах великим табором. В одній родині був молодий хлопеч, якому вже час підійшов свататися. Звали цього хлопця Вайдою. Всім був гарний Вайда, тільки одна вада була в нього - дуже заїкався. Почув Вайда, що там-то й там-то, у такому-то таборі є красуня Ружа.

Підійдзав Вайда до цього табору. Думає: "Якщо піду свататися за обрядом, то мені й відмовити можуть, коли доведуться, що заїкаюся. Краще вкраду я Ружу потайки від батьків". Як задумав, так і вдіяв.

Що робити Ружі? Отже, доля така. Довелось їй голову хусткою пов'язати, довелось за чужою волею в чужий намет іти. І все, можливо, було б добре, якби Вайда не заїкався. А від цього життя Ружі з Вайдою зовсім не склалося.

Коротше кажучи, втекла Ружа назад до батьків. Ну, а рідні є рідні. Пробачили вони їй, що порушила вона ромський закон, пустили жити до себе.

А Вайда, як довідався, що дружина від нього втекла, прокляв її страшним прокльonom. Полюбив він її, а від цього й горе грше, і туга сильнша.

Якось одного разу, зібралася Ружа в церкву. Йде вона і раптом бачить: біля дороги лежить ланцюжок. Підійшла Ружа ближче, поворнула ногою цей ланцюжок, а він оповився, немов живий, навколо Ружиною ніжки і потяг красуню під землю. Тільки зникла вона під землею, як на цьому місці виросла розкидиста горобина. Тією ж дорогою в ту саму церкву їхали Вайда та його батьки. Як побачив Вайда горобину, рука сама потягнулася зрвати плочку. Та ледь тронувся він листя горобини, як вона прошепотіла йому людським голосом:

- Не лмай, Вайдо, мої руки, я Ружа - велика пані.

Хлопеч так злякався, що навіть з коня на землю впав. Після цього випадку дуже змінився Вайда. Продав він усіх коней, все своє господарство і побудував навколо цієї горобини капличку. Купил її зробив кришталевию, що світли в неї проникало. От і став Вайда жити в цій капличці, і щоночі приходила до нього Ружа у вигляді людському, а на світанку знову на горобину перетворювалася. Таке на них у житті чекало покарання: їй - за те, що циганський закон порушила, а йому - за обман.

збірки "Казки й пісні, народжені в дорозі", складеної й переведеної з ромської на російську Юхимом Друцом та Олексієм Гесслером та виданої у московському видавництві "Наука" в 1985 році.

Редакції "Романія Яг" збірка була подарована народним депутатом України Іваном Івановичем Миговичем.

ПАЛО ВАЙДА АЙ РУЖА

Джівенас пенге рома. Траденас вон пала веша баре таборенца. Анде екг фамилія сас терно чгаво, савеске авілас є врома те родел пексе ромня. Акгарнас кадале чгавес Вайда. Саворо шухар анде лесте сас ко Вайда, фєрі екг проблема ке лесте - зоралес гебєйглас (лімбудо). Шундас о Вайда, варекай варекай андо таборо сі папуша шухар Ружа.

Авел о Вайда андо таборо. Гнди: "Те ме джава те мангавас пала пурані традиція, атуначі манге чі дена ла, ке джанена со ме сом лімбудо. Май федер човрава ла Ружа катаре дада".

Сар гідсаря, каде кердя. Со те керел Ружа? Касаві, бріга лакєрі, пандадас пексєро шейро дикгласа, ай геїлас андо стріно кєр. Саворо мішто авліобі, фєрі о Вайда те на авліобі лімбудо. Анде кодо ла Ружако ай ле Вайдаско джівєне (трайо) най мішто пгандьолас.

Май скуртєс пєгнав, нашлєс палпале ке пєскі фамилія. Ай є фамилія сі фамилія. Пребачинде (грисарде) лаке, со вой пагердас о романо закону, ай мєкле ла те траїн ке пєнде.

Ай о Вайда сар шундас, со лєскєрі ромні нашлєс лєстар, ай ласла барє армяя те дел. Камелас вов ла, зоралєс барі бріга сас са май чорєс ай чорєс.

Варєсар йоквар, геїлас є Ружа анде кгангеріджал вой ай гїрєтен дїгєл: англа дром пашьол ланцо. Джал мєй пашєс є Ружа, ай лас пїдрєса те мішкі о ланцо, ай о ланцо круял лако пїдрєс сар джівїндо, ай ла шухара ружа лас те шїрдел анде пгув. Фєрі гарудас ла пгув, ай пре кодо тган аврі барїлас баро бур мурєнца. Кодолє дромєса ві о Вайда ай лєско дад джалєс анде кгангері. Сар дикглас о Вайда о бур, о васт коркоро шїрделєс те чинєл екг цїно агор. Ай фєрі о васт шутєс про агор лє бурєскє, ай о бур ловкорєс манушанє гангєс:

- На пагер, Вайда, мїрє васта, ме є Ружа - барі раї.

О чгаво каде дарайлас, со пала грас тєїлє пїлєс пре пгув. Пала кодо зоралєс парудїлас о Вайда. Бікіндєс вов саворє грасєн, саворо пєскєро хулаїлє ай кердєс круял бур на барі калпїчка (кгангері). О куполо кердєс кришталево, гой о грам анде те джал. Ай лас о Вайда те джївал анде калпїчка, сакє ратї є ружа авєлас ко Вайда, ай дєтєгарє джалєс палпале андо бур. Касаво лєнго трайо сас барі кара: лаке - анда кодо, со о романо закону пагердєс, ай лєскє - анда хохавїне.

Переклад Аладара Адама

ПІРАСА

Рустам зупинєє машину:
- Дяждо, пїдвєзїтє мєнє до школи.
- Я їду в іншїй бїк.
- Тим кращє.

Рустам астарєл о вурдон:
- Нано, їгєр ман анде школа.
- Ме ме тратєв анде кавєр рїг.
- Кадо зоралєс мїшто.

РОМАНЕ ХАБЕНАТА

ЯЗИК З ПОМІДРОАМИ
Почищенє язики відварити у водї. Коли пом'якнуть, зняти з них шкіру, нашпигувати своєю солоніною, покласти у кастрюлю, залити бульйonom, у якому вони варились, додати зелєнь і варити до готовності. Тодї язики порізати, викласти у миску і залити помідоровою підливою.

Підливу готувати так: зварити кількє помідорї, протєрти їх, додати 3-4 ст. ложки сметани, 1 ст. ложку цукру і закип'ятити. Язик області виготовлєними заздалєгїдї галушкєми і подати на тарїлцї.

ЧГБ ПАРАДИЧОМЕНЦА
Увжардє чгба кїравєс андо паї. Кана ковльона, лєс тєїлє є морчи (цїпа), ай шувєс андо свїжо балєвєс, шувєс анде пїїрї, опрал шорєс зум, анде савї є чгба тадьонєс (кїронєс), додєс зелєнімєтє ай кїравєс тє авєл гєтє. Пала кодо є чгба чїнгєс, шувєс андо чаро ай опрал шорєс парадїчомєнєрє рєнєтєшї.

Рєнєтєшї кїравєс кадє: кїравєс на бут парадїчомєнє, рєндєвєс лєн, додєс 3-4 рєя сунтїна, 1 рєй гугло ай мєкїрєл. Є чгба шухарєс круял рєкїс шай дєс галушкєнєцє про тєарї.

ІГРИ З ПРИСЛІВ'ЯМИ І ПРИКАЗКАМИ

Пропонуємо читачам подумати, яка з цих приказок зайва

Кращє ляпас од друга, як хлїб од ворога.
Май федер насулілє катаро амал, сар манро катаро враго.
Хто за все берєтєся, тому нічого не вдєєтєся.
Кон пала са лєпєс, кодолєскє чї джал аврі канчї.
З другом радьєся, а свїй розум май.
Лє амалєса дє дума, ай тїїрї говдї те авєл.
Бїєєс не розумного ворога, а дурного друга.
Дара на годявєр врагостар, ай дїлє амалєстар.

(вєнєс - єлїдрї)

